



Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü (**)

D. Ali Arslan (*)

Özet ¹

Köy ve köylü olgusu, niteliksel ve niceliksel bazı farklılıklar olsa da, dünyanın her toplumunda var olagelmıştır. Günümüzde nüfusunun yaklaşık dörtte bire yakını kırsal alanlarda yaşayan Türk toplumu açısından da bu olgular çok önemlidir. Köy sorunu ya da kırsal kalkınma sorunu, Türk toplumunun makro düzey toplumsal sorunlarına koşut olarak geçmişte de var olmuş, bugün de varlığını sürdürmektedir.

Kırsal Türkiye’de yaşayan bireylerin içinde buldukları sosyo-ekonomik sorunları tekrar gündeme getirebilmek için, 17 yıl ara ile gerçekleştirilen iki saha araştırmasının bulguları, karşılaştırmalı bir yaklaşımla bu bildiri de tartışılacak. İlki 1987–1992 yılları arasında gerçekleştirilen monografik çalışmanın bir benzeri, zamanın mekân üzerinde yarattığı değişimi de irdeleyebilmek amacıyla, 2008–2009 yılları arasında yeniden gerçekleştirildi.

Bu bağlamda araştırmanın örneklem kümesi olarak, Türk toplumunun orta büyüklükteki binlerce köyünden bir tanesi, Kavaközü Köyü seçildi. Başkent Ankara’ya yaklaşık 100 km uzaklıkta bulunan Kavaközü (Cimder), tipik bir Orta Anadolu köyüdür. Araştırmada ağırlıklı olarak yapısal-işlevselci yaklaşım kullanıldı. Yörede, tam sayım tekniği ile yaklaşık 100 haneyle gerçekleştirilen oldukça geniş kapsamlı saha araştırması, araştırmanın temel veri kaynağını oluşturdu. Buna ek olarak yapılan katılarak gözlemler, gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler, yöreye ilişkin tarihi belge ve resmi kayıtların taranmasıyla araştırmanın verileri oluşturuldu. Bütün bu verilerden yola çıkarak Türk köyünün ve köylüsünün sorunlarına ışık tutmak ve yörenin hali hazırdaki sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak hedeflendi.

Anahtar Sözcükler: Köy, Kavaközü Köyü, Köy Sosyolojisi, Kırsal Sosyolojisi, Toplumsal Kalkınma, Kırsal Kalkınma, Güdül, Ankara.

(**) Bu çalışma Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Proje No: BAP.FEF.SB (DAA) 2007–1.

(*) Yrd. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

E-Posta: cimderaslan@hotmail.com

¹ Bu makale, 1-3 Ekim 2009 tarihinde gerçekleştirilen 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi’ne sunulan bildiri tam metninin genişletilmesi ile oluşturulmuştur.

A sociological analysis of the problem of the rural areas and rural development in Turkey: 17 years before and later Ankara-Güdül Kavaközü Willage

Abstract

The rural development is one of the major problems of developing countries. As a developing country Turkish society is still struggling with this problem. The main aim of this study is to describe the social and economical problems of rural Turkey. Kavaközü Village selected as the research area. The data which was gathered in the field researches was used to achieve the aim. A couple of fieldworks were carried out in the field within last twenty years.

Keywords: Kavaközü, Güdül, Ankara, Rural Turkey, Rural Sociology, Rural Development.

Giriş²

Dün olduğu gibi bu gün de toplumsal hayatta zahmetin en çoğuna katlanan, buna karşın toplumsal nimetlerden en az pay alan köylüdür. Bütün bunlara rağmen Türk köylüsü devletin, Cumhuriyet’in ve Atatürk Devrimleri’nin en samimi savunucusu olma özelliğini hiçbir zaman yitirmemiştir. Çalışmanın temel amacı, dünden bugüne yaşamakta olduğu sorunlar yumağı içinde bunalmış, adeta unutulup kendi kaderine terkedilmiş olan Anadolu köylüsünün sosyo-kültürel yapısını ve sorunlarını bir kez daha gündeme getirip, onlara dikkat çekmektir.

Unutulmamalıdır ki, toplumsal hayat gibi toplumsal sorunlar da son derece karmaşık ve çok nedenli bir yapıya sahiptir. Toplumsal hayatta yaşanan her toplumsal sorunun, birçok öteki sorunları da tetiklediği bilinen bir gerçektir. Günümüz Türk toplumunun yaşamakta olduğu çok sayıda sorunun temelinde, ihmal edilmiş köy olgusu ve kırsal Türkiye insanının görmezden gelinmiş sorunları yatmaktadır. Kısaca “köy sorunu” ya da “kırsal geri kalmışlık” olarak da adlandırılan “kırsal kalkınma” (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2005) sorunu, Türk toplumunun temel sorunlarından bir tanesidir. Oysa, Kirby (2000: 98)’nin de belirttiği gibi tüm bilgisizliğine, batıl inançlarına vb. özelliklere rağmen Türk köylüsü yüzlerce yıl boyunca Osmanlı Devleti’ni ve yeni Türk devletini savaşta ve barışta sırtında taşımıştır.

1. Araştırmanın yöntemi

Genelde Türk köylüsü ve köylerin sorunlarını irdelemeyi amaçlayan monografik araştırmada, araştırma alanı olarak Kavaközü Köyü seçildi. Bu seçimin temel nedenleri, araştırmacının, 20 yılı aşkın süredir yöreye olan akademik ilgisi ve 17 yıl önce yörede, oldukça kapsamlı bir saha araştırması gerçekleştirmiş olmasıdır.

² Araştırmanın “önce” aşamasını oluşturan 1992 araştırmasının verileri aşağıdaki çalışmalarda yayınlanmıştır:

- ARSLAN, A. (2005), “Kırsal Kalkınmada Bir Türkiye Gerçeği: Kavaközü Köyü’nden Görünümler”, *TÜRK TARIM Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, Sayı: 165, ss. 58–63, Eylül-Ekim 2005.
 - ARSLAN, A. (2004), “Bir Ankara Köyü (Kavaközü)’nün Sosyolojik İncelemesi”, *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, Yıl: 2004/2, ss.: 53–70.
 - ARSLAN, A. (2003), “Bir Köy Sosyolojisi Çalışması: Kavaközü Köyü’nün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Sorunları”, *Sosyal Bilimler Dergisi (Osmancazi Üniversitesi)*, Cilt: 4, Sayı: 1, Haziran 2003, ss. 1-26, Eskişehir.
 - ARSLAN, A. (1992), “Kalkınma Dönemecinde Kavaközü: Bir Toplum Kalkınması Denemesi (Köy Sosyolojisi-Kırsal Kalkınma)”, *Sosyoloji Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya, Türkiye.

Köy sosyolojisi ve kırsal kalkınma alanındaki çalışmalarda, özellikle de monografi türünden araştırmalarda, “eksik denetimli deneyleme” tekniklerinden “Panel Düzeni” tekniği oldukça büyük önem taşır (Sencer, 1989). Aynı örneklem grubunun, ya da başka bir anlatımla araştırma alanının, belirli zaman dilimini kapsayan aralıklarla yeniden araştırılmaya tabi tutulması araştırmacılara, zaman faktörünün, söz konusu mekânda belli bir süreç içinde yarattığı değişimi ortaya koyabilme olanağı sunar. Çalışmada panel düzeni tekniğinin seçilmesinin altında, yörenin sosyo-kültürel yapısında ve bireylerin tutum-davranışlarında, 17 yıllık süreç içinde meydana gelen değişimi ortaya koyabilmek, öncesi ve sonrası durumları karşılaştırabilme amacı yatmaktadır. Türkiye’nin önemli sosyologlarından İbrahim Yasa, benzer türden bir çalışmayı Ankara Hasanoğlan Köyü (“Hasanoğlan Köyü, 1955” ve “25 yıl Sonra Hasanoğlan Köyü, 1969”) için gerçekleştirmiştir (Yasa, 1955, 1969).

Araştırmada, sosyolojinin temel yaklaşımlarından biri olan yapısal-işlevselci yaklaşım kullanıldı. Metodolojik anlamda çoklu araştırma teknikleri kullanıldı. Katılarak gözlemler, gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler, yöreye ilişkin her türlü dokümanların, tarihi belge ve resmi kayıtların taranmasıyla da yöreye ilişkin temel veriler oluşturuldu. Bütün bu birikimlerden hareketle, araştırmacının yaklaşık 17 yıl önce aynı köyde gerçekleştirmiş olduğu saha araştırmasında kullandığı görüşme kılavuzu güncellenerek, 50’ye yakın sorudan oluşan bir anket formu hazırlandı.

Yaklaşık 100 haneye sahip Kavaközü Köyü evreninde, tam sayım örnekleme tekniği kullanılarak, oldukça ayrıntılı bir saha araştırması (Gilbert, 1994) gerçekleştirildi. Anketler 2008 yılının Temmuz ayının son haftasında, Kavaközü Köyü’nde içinde bireylerin yaşadığı bütün haneler ile yüz yüze görüşülerek yapıldı. Anketler gerçekleştirilirken, hane halkı reisi (ailesi ile ilgili olarak karar verebilecek konumda bulunan evin kadını ya da erkeği) ile hane halkı reisi yoksa onun yerine aile ile ilgili bilgi verebilecek durumdaki herhangi bir aile bireyi ile yüz yüze görüşüldü. Bu bağlamda gerçekleştirilen 102 anketin 97’si değerlendirmeye alındı. 5 anket formu ise teknik nedenler ve veri eksikliği nedeniyle değerlendirme kapsamı dışında tutuldu. Toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programında bilgisayara yüklenerek, yöreye ilişkin oldukça önemli bir veri seti oluşturuldu. Araştırmada kapsamında yapılan istatistiksel analizler (Gilbert, 1993; Healey, 1993) bu veri seti kullanılarak gerçekleştirildi.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 1: Görüşülen Kişilerin Cinsiyeti

| | Frekans | Yüzde |
|--------|---------|-------|
| Kadın | 52 | 53,6 |
| Erkek | 45 | 46,4 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Araştırma kapsamında yüz yüze görüşülerek anketlerin gerçekleştirildiği bireylerin sosyal profilleri incelendiğinde köyün, hali hazırdaki sosyal yapısı hakkında da son derece önemli ipuçları ile karşılaşılır. Tablo 1’de de görüldüğü gibi görüşülen kişilerin yarıdan biraz fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum köyün şu anki nüfus profili oldukça örtüşmektedir. 2008 nüfus sayımına göre Kavaközü Köyü’nde yaşayan 253 kişiden 131’i bayandır. Erkeklerin sayısı ise 122’dir.

Tablo 2: Görüşülen Kişilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

| | | Frekans | Yüzde | Toplamalı Yüzde |
|-----------|---------|---------|-------|-----------------|
| Yaş Grubu | 25 altı | 6 | 6,3 | 6,3 |
| | 26-30 | 2 | 2 | 8,3 |
| | 31-35 | 2 | 2,1 | 10,4 |
| | 36-40 | 5 | 5,2 | 15,6 |
| | 41-45 | 13 | 13,6 | 29,2 |
| | 46-50 | 8 | 8,3 | 37,5 |
| | 51-55 | 9 | 9,4 | 46,9 |
| | 56-60 | 13 | 13,5 | 60,4 |
| | 61-65 | 5 | 5,2 | 65,6 |
| | 66-70 | 13 | 13,6 | 79,2 |
| | 71-75 | 9 | 9,3 | 88,5 |
| | 76-80 | 9 | 9,4 | 97,9 |
| 80 üzeri | 2 | 2,1 | 100 | |
| Toplam | | 96 | 100 | |

Öte yandan görüşülen kişilerin yaş gruplarına göre dağılımı da son derece heterojenik bir görünüm sergilemektedir. Tablo 2 ve 3’te de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında, ailesi ve köy ile ilgili bilgi verebilecek yaştaki hemen her yaş grubundan bireyler ile görüşülmüştür. Böylece, belli yaş gruplarındaki bireylerin belli konular ya da sorunlara odaklanırken öteki yaş gruplarındaki bireylerin gerçeklerinden habersiz olması ve bu bireylerin gerçeklerinin dile getirilememiş olması gibi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine gölge düşürebilecek bir risk de ortadan kaldırılmış oldu.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 3: Görüşülen Kişilerin Yaş Özellikleri

| | Yaş |
|--------------------|----------|
| Aritmetik Ortalama | 55,9271 |
| Medyan | 57,0000 |
| Mod | 70,00 |
| Std. Sapma | 16,98312 |
| Minimum | 16,00 |
| Maksimum | 90,00 |

Tablo 4: Görüşülen Kişilerin Eğitim Durumu

| | Frekans | Yüzde |
|--------------------------------|---------|-------|
| Okuma-yazma yok | 8 | 8,2 |
| İlkokul terk & okur-yazar | 3 | 3,1 |
| İlkokul | 71 | 73,2 |
| Ortaokul (8 yıllık ilköğretim) | 8 | 8,2 |
| Lise | 5 | 5,2 |
| Üniversite | 2 | 2,1 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Görüşülen kişilerin eğitim durumları da, köy halkının genel eğitim durumunu yansıtmamasın son derece özen gösterilmiştir. Tablo 4’te sergilenen bulgular, köyün hali hazırdaki eğitim durumunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Köyde yaşayan insanların dörtte üçe yakını yalnızca ilköğretim mezunudur. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı da yaklaşık yüzde 8 civarındadır. Okuma yazması olmayan bireylerin tamamına yakını ileri yaş grubundan bireyler oluşturmaktadır.

Tablo 5: Görüşülen Kişilerin Medeni Durumu

| | Frekans | Yüzde |
|-----------------------|---------|-------|
| Evli | 73 | 75,3 |
| Bekâr | 8 | 8,2 |
| Boşanma nedeniyle dul | 4 | 4,1 |
| Vefat nedeniyle dul | 12 | 12,4 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Medeni durum değişkeni de sosyolojik araştırmaların vazgeçilmez bağımsız değişkenlerindedir. Bu araştırmada da gelenek bozulmadı ve araştırma gerçekleştirilirken medeni durum değişkeni de dikkate alındı. Araştırmanın ilgili bölümlerinde bu değişken

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

temelli analizlere yer verilecektir. Tablo 5’te de görüldüğü gibi, kaynak kişilerin yaklaşık dörtte üçü evlidir. Herhangi bir nedenle dul kalmış olanların oranı da yüzde 16,5 gibi oldukça yüksek bir oranı oluşturmaktadır.

Tablo 6: Görüşülen Kişilerin Aile İçindeki Konumu

| | Frekans | Yüzde |
|-------------|---------|-------|
| Anne | 46 | 47,4 |
| Baba | 37 | 38,1 |
| Kız çocuk | 4 | 4,1 |
| Erkek çocuk | 9 | 9,3 |
| Babaanne | 1 | 1,0 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Hane halkı temelli bu araştırmada ağırlıklı olarak anne ya da baba ile görüşülmüştür. Bununla birlikte, ailesi ve köy ile ilgili bilgi verebilecek durumdaki kız ve erkek çocuklar ile de, belirli oranlarda da olsa araştırma kapsamında görüşülmüştür (Tablo 6).

Tablo 7: Görüşülen Kişilerin Mesleği

| | Frekans | Yüzde |
|---------------------|---------|-------|
| İşçi | 1 | 1,0 |
| Memur | 3 | 3,1 |
| Ev hanımı | 45 | 46,4 |
| Öğrenci | 4 | 4,1 |
| İşçi emeklisi | 3 | 3,1 |
| Öğretmen | 1 | 1,0 |
| Terzi | 1 | 1,0 |
| Çiftçi | 35 | 36,1 |
| Bakkal | 1 | 1,0 |
| Elektrik teknisyeni | 1 | 1,0 |
| Polis | 2 | 2,1 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Meslek de sosyolojik araştırmalarda oldukça önem atfedilen sosyal değişkenlerden bir tanesidir. Bu realiteden hareketle, araştırma gerçekleştirilirken, köy halkının mesleki özellikleri de göz önünde bulunduruldu. Araştırmada ağırlıklı olarak ev hanımları ile görüşülmüş olsa da, mesleğini ev hanımlığı olarak beyan eden bayanların hemen tamamına yakının işi çiftçiliktir (Tablo 7). Çiftçilik halkın gözünde mesleki anlamda, maskülen bir meslek olarak algılandığı için kadınlar meslek olarak yaptıkları işi çiftçilik olarak

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

tanımlamaktan kaçınılmaktadırlar. Ancak köyde, bağ-bahçe belenmesinden, buğday biçimine, hayvanların ahırda bakımından merada otlatılmasına, sebze ekimi-dikiminden, meyve-sebze hasadına kadar bütün işler ağırlıklı olarak bayanlar tarafından yapılmaktadır.

2. Bir Ankara köyü: Kavaközü

Kavaközü Köyü, yöredeki yerleşim birimlerinin en eskilerindedir. Bununla birlikte köyün ilk kuruluş tarihine ilişkin henüz elde bir belge bulunmamaktadır. Bulgular, yörenin iskân tarihinin Romalılara, Frigyalılara, Hititlere hatta belki de daha eskilere kadar indirgenebileceğine işaret etmektedir.

Kavaközü Köyü’nün eski adı Cimder’dir, İç Anadolu Bölgesinin kuzeyinde, Ankara’nın kuzeybatısında, İç Anadolu bölgesi ile Karadeniz bölgesinin kesiştiği Bolu-Ankara sınırına oldukça yakın bir bölgede yer alır. İdari bakımdan Ankara iline ve Güdül ilçesine bağlı bulunan Kavaközü, başkente yaklaşık 100 km uzaklıktadır. Güdül ilçesine 12 km, Beypazarı’na 30 km, Uruş kasabasına ise 6 km mesafededir. Biri Güdül, diğeri Beypazarı üzerinden olmak üzere Ankara ile iki yönlü bir ulaşım bağlantısına sahiptir. Doğusunda Kayı, kuzeyinde Tahtacı Örencik, Kuzeybatısında Sağır (Kırkkavak) köyleri, güneybatısında Uruş kasabası, güneydoğusunda ise Güdül ilçesi yer alır. Yakın tarihi içinde, idari bakımdan Beypazarı ve Ayaş ilçelerine de bağlı bulunmuştur.

Karadeniz bölgesinin hemen sınırında olmasına rağmen, yörede tipik karasal iklim hâkimdir. Bolu dağlarının uzantısı olan dağ ve tepelikler, Karadeniz ikliminin yörede etkili olmasını engeller. Yaklaşık 1100 metrelik bir rakıma sahip olan köyde yazlar genellikle sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı geçer. Birim metrekareye en çok yağmur ilkbaharda ve sonbaharda düşer. Eskiden bir orman kenarı köyü olan Kavaközü, ormanın, baş düşmanları insan ve keçiler tarafından bilinçsizce tahrip edilmesi sonucunda günümüzde, ormandan 5–6 km uzakta kalmıştır.

Dağlık alanlarla, tepelerle ve kayalıklarla kaplı bulunan köyün kuzeyi, karasal iklimin tipik bitkisi olan cılız otlar ve bodur çalıların yer aldığı bir bozkır görünümündedir. Civarda yer alan bozuk meşe korulukları, ezeli dost ormana yapılan ihanetin canlı şahitleri gibidir. Fazla derin olmayan vadilerle ve dere yataklarıyla kesilen güneydeki az engebeli düzlüklerde

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

ise, meyve bahçeleri, üzüm bağları, karasal iklime uyum göstermiş ağaç toplulukları ve ekim alanları yer alır.



Harita 1: Gündül ve Kavaközü Köyü

Öte yandan gözlemler, son yıllarda kırsal kesimde de suç ve şiddet olaylarının artma eğilimi gösterdiğine (Spano & Nagy, 2005) işaret etse de, kentsel alanlarda bu artış daha hızlı ve belirgindir. Gecekondulaşma, kentlileşememe, kentsel işsizlik, radikalleşme, suç oranlarında ve sosyal-psikolojik sorunlarda gözlemlenen hızlı artış gibi birçok toplumsal sorunun temelinde de bu, “insanları doğduğu yerde doyuramama ve insanca yaşatamama” gerçeği yatmaktadır. Bütün bunlar dikkate alındığında, sağlıklı bir toplumsal kalkınmanın yollarının, kırsal kalkınmadan geçtiği gerçeği daha bir netlik kazanır.

Kavaközü ise, bazı sıradan adli olaylar dışında kavga ve dövüşün olmadığı son derece huzurlu, sakin ve yaşanabilir bir köydür. Köy halkının köylerine ilişkin değerlendirmeleri de bu saptamayı destekler doğrultudadır. Tablo 8’deki bulgulardan yola çıkarak, köyde yaşayan bireylerin Kavaközü Köyü’nü nasıl algıladıkları irdelendiğinde son derece önemli bulgular ile karşılaşılır. Yüz yüze görüşülen bireylere, “bir cümle ile Kavaközü Köyü’nü nasıl tanımlarsınız?” anlamında yöneltilen açık uçlu soruya bireylerin verdiği yanıtlar, köy halkının Kavaközü Köyü’nü algılamalarının son derece pozitif olduğu ortaya koymaktadır. Özetle köy halkı köyünü iyi, güzel, yaşanabilir, havası-doğası temiz, huzurlu ve kendi kendine yeten bir köy olarak değerlendirmektedir.

Tablo 8: Köyün Tanımı

| | Frekans | Geçerli Yüzde |
|---|---------|---------------|
| Kavga dövüşün olmadığı iyi ve yaşanabilir bir yer | 2 | 2,1 |
| Yaşanacak temiz bir köy | 5 | 5,2 |
| Orta halli, kendi halince bir köy | 6 | 6,2 |
| Güzel bir yer | 13 | 13,4 |
| İyi bir yer | 31 | 32,0 |
| Kendi halince bir köy | 2 | 2,1 |
| Güzel fakat fakir, geliştirilmeye ihtiyacı var | 11 | 11,3 |
| Su sorunu olmasa çok güzel bir köy | 2 | 2,1 |
| Dede ocağı iyi bir köydür | 2 | 2,1 |
| Havası-doğası güzel bir köy | 6 | 6,2 |
| Güzel fakat iş imkânı yok | 1 | 1,0 |
| Yanıtsız | 5 | 5,2 |
| Yeterli hizmet alamayan bir köy | 1 | 1,0 |
| Durumu iyi değil | 4 | 4,1 |
| Yobaz bir köy | 1 | 1,0 |
| Kuraklığın belini büktüğü bir köy | 1 | 1,0 |
| Fakir bir köy | 1 | 1,0 |

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

| | | |
|---|----|-------|
| <i>Su sorunu yüzünden nefret ediyorum</i> | 1 | 1,0 |
| <i>Yaşanacak yer değil-imbânları yetersiz</i> | 2 | 2,1 |
| | | |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Halkın köyle ilgili olarak dile getirdikleri olumsuz değerlendirmeler ise köyün kendinden değil, dış etkenlerden kaynaklanmaktadır. Köy halkının yüzde 10’a yakınının, köy ile ilgili olumsuz olarak nitelendirilebilecek değerlendirmelerine yol açan nedenlerin başında ise fakirlik, yoksulluk, işsizlik ve yeterli hizmet alamamanın yarattığı sorunlar gelmektedir. Özellikle işsizlik sorunu çözüldüğünde, bununla ilişkili olarak öteki sorunların da kendiliğinden çözüme kavuşacağı gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır. Böylece köy çok daha yaşanabilir bir mekân halinde dönüşecek ve kangrene dönüşmüş olan göç sorununu da ortadan kalkacak, hatta son bir iki yıldır küçük ölçekli olarak görülmeye başlanan kentlerden-köye doğru tersine göçün de hızlanacağından kuşku duymamak gerekir.

3. Yörenin demografik yapısı

Kavaközü Köyü, Türkiye’nin demografik yapısı içinde, nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye’nin en büyük ikinci kenti durumundaki Ankara’nın bir köyüdür. İdari bakımdan Güdül ilçesi sınırları içinde yer alır. Araştırmada yörenin demografik yapısı, sistematik bir bütünlük sağlayabilmek amacıyla tümdengelimci bir bakış açısı ile ele alındı. Bu bağlamda önce Türkiye’nin genel nüfusu, nüfusun kırsal ve kentsel alanlara dağılımı incelendi. Ardından da önce Ankara’nın, sonra da Güdül ilçesinin nüfus yapısı ele alınıp irdelendi. Son olarak da bu bütünlük içinde Kavaközü Köyü’nün nüfus yapısı ve bu yapıda yakın geçmişte yaşanan değişim analiz edildi.

Son iki Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine (TÜİK, 2009-a; TÜİK, 2009-b) göre, 2007 yılında Türkiye’nin genel nüfusu 70.586.256’dır. Tablo 9’da da görüldüğü gibi bu dönemde ülke nüfusunun 49.747.859’u şehirlerde yaşayanlardan, 20.838.397’u da kırsal alanlarda yaşayan bireylerden oluşturmaktadır. 2009’da ise nüfusun genel yapısında oldukça önemli bir değişim gözlemlenir. Bu değişimin temel nedeni, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5393 sayılı Belediye Yasası’nın 8. ve 11. Maddeleri ve ilgili diğer mevzuat uyarınca Ulusal Adres Veri

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tabanında yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleridir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2009 yılı verileri, bu düzenlemelerin sonucunda 2008 yılında, Türkiye nüfusunun 71.517.000 kişi olduğu ortaya koymaktadır. Türk toplumunun 71.517.000 kişi olan bu nüfusunun 53.611.723’ü kentlerde (il-ilçe merkezlerinde) ve 17.905.377’si ise kırdaki yaşamaktadır (TÜİK, 2009). Bir başka anlatımla günümüz Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 75’i kentsel mekânlarda, yüzde 25’i ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu veriler, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye özelinde de geçmişten günümüze yaşanan hızlı sanayileşme sürecinin, hızlı (çarpık da olsa) şehirleşmeyi ve şehirde yaşayan insan sayısında çok büyük ölçekli bir artışı da beraberinde getirdiğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Tablo 9: 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre Türkiye ve Ankara’da Kır-Kent Nüfusu

| | Köy | | | Şehir | | | Genel Toplam | | |
|---------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|--------------|------------|------------|
| | Kadın | Erkek | Toplam | Kadın | Erkek | Toplam | Kadın | Erkek | Toplam |
| Güdül | 3883 | 3638 | 7521 | 1569 | 1586 | 3155 | 5452 | 5224 | 10676 |
| Ankara | 161.808 | 164.058 | 325.866 | 2.079.915 | 2.060.975 | 4.140.890 | 2.241.723 | 2.225.033 | 4.466.756 |
| Türkiye | 10.390.849 | 10.447.548 | 20.838.397 | 24.818.874 | 24.928.985 | 49.747.859 | 35.209.723 | 35.376.533 | 70.586.256 |

Kaynak: TÜİK 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri temel alınarak hazırlanmıştır.

Şehir : İl ve ilçe merkezleri sınırları içindeki nüfustur

Köy : İl ve ilçe merkezleri sınırları dışında kalan yerleşim yerlerindeki nüfustur. (Belde belediyeleri dâhildir.)

Tablo 10: 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre Türkiye ve Ankara’da Kır-Kent Nüfusu

| | Köy (Belde-Köyler) | | | Şehir (İl-İlçe Merkezleri) | | | Genel Toplam | | |
|---------|--------------------|-----------|------------|----------------------------|------------|------------|--------------|------------|------------|
| | Kadın | Erkek | Toplam | Kadın | Erkek | Toplam | Kadın | Erkek | Toplam |
| Güdül | 3.601 | 3.358 | 6.959 | 1.577 | 1.539 | 3.116 | 5.178 | 4.897 | 10.075 |
| Ankara | 77.366 | 75.685 | 153.051 | 2.203.794 | 2.192.094 | 4.395.888 | 2.281.160 | 2.267.779 | 4.548.939 |
| Türkiye | 8.951.029 | 8.954.348 | 17.905.377 | 26.664.917 | 26.946.806 | 53.611.723 | 35.615.946 | 35.901.154 | 71.517.100 |

Kaynak: TÜİK 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri temel alınarak hazırlanmıştır.

NOT: Yerleşim yerlerine (il, ilçe, belde belediyesi, köy) nüfusları belirlenirken, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5393 sayılı Belediye Yasası’nın 8. ve 11. Maddeleri ve ilgili diğer mevzuat uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanında yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri dikkate alınmıştır.

Vurgulanan bu gerçekler ışığında, Kavaközü Köyü’nün de bir parçası olduğu Başkent Ankara’nın nüfusu incelendiğinde de önemli bulgular ile karşılaşılır. Tablo 9 ve 10’da da görüldüğü gibi Ankara’nın toplam nüfusu bir yılda 82183 kişi artmıştır. Bu oransal olarak yaklaşık yüzde 1,84’lük bir artış anlamına gelmektedir. Ankara nüfusunun, kentsel ve kırsal alanlar bağlamında yaşadığı değişim incelendiğinde ise çok daha çarpıcı bulgular ile

karşılaşılır. TÜİK verilerine göre 2007 yılında 4.140.890 Ankara şehir (il-ilçe merkezleri toplamı) nüfusu, 2008 yılında 4.395.888’e yükselmiştir. Bu bir yıllık süreçte şehir nüfusunda yüzde 6,16’lık artış anlamı taşımaktadır. Buna karşın, yine aynı süreçte, Ankara’nın köylerinin nüfusunda ise çok büyük bir azalma yaşanmıştır. 2007’de toplam 325.866 kişi olan Ankara’nın köy (belde ve köyler toplamı) nüfusu 2008’de 153.051’e gerilemiştir. Bir başka anlatımla Ankara’nın kırsal alanlarında yaşayan nüfusta, bir yıllık süreçte yaklaşık yüzde 53’lük bir azalma yaşanmıştır.

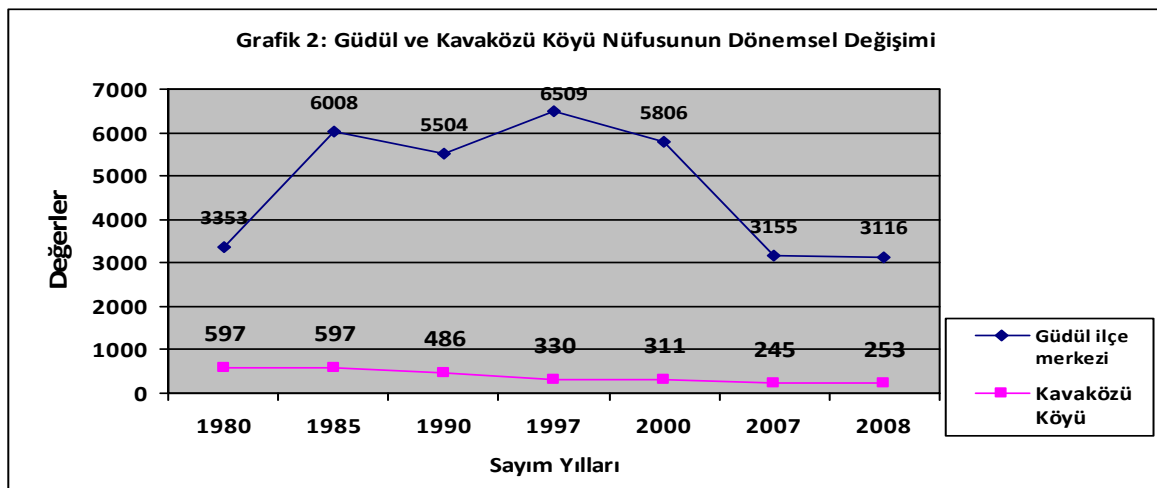
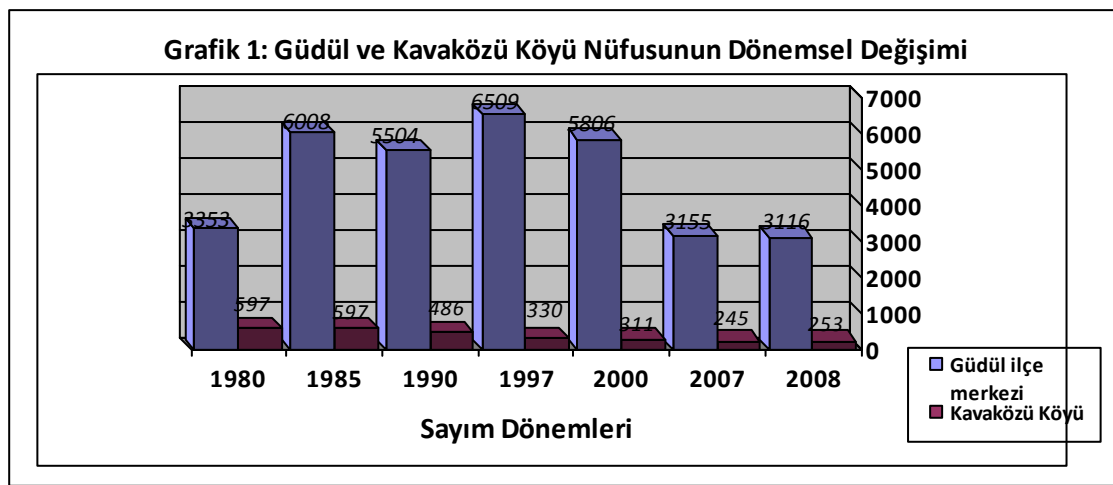
Rakamlardaki bu, normal koşullar altında, eşine rastlanılması olanaksız değişimin en temel nedeni ülkenin idari ve nüfus yapısı ile ilgili olarak 2008 yılında gerçekleştirilen yasal düzenlemelerdir. Bir başka anlatımla, ülke genelinde olduğu gibi Ankara’nın da nüfus yapısında yaşanan bu hızlı değişimin temel nedeni, 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 5393 sayılı Belediye Yasası’nın 8. ve 11. Maddeleri ve ilgili diğer mevzuat uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanında yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleridir. Ancak buradan, söz konusu süreçte, Ankara’nın kırsal nüfusundaki azalma yaşanırken, kent nüfusundaki artışta kırdan kente doğru yaşanan nüfus hareketlerinin hiçbir etkisi olmamıştır şeklinde bir anlam da çıkartılmamalıdır. Çünkü bu süreçte Ankara’nın toplam nüfus artışında yaşanan değişim, Türkiye’de ve Ankara’da gerçekleşen ortalama doğum oranlarının çok üstündedir.

Öte yandan, nüfusu küçük olsa da, stratejik önemi ve ünü bakımından Ankara’nın en önemli ilçelerinden biri olan Güdül ilçesi ile ilgili bulgular da son derece önemlidir. Çünkü bu bulgular, yalnızca Güdül ilçesinin nüfus yapısında yaşanan değişimi ortaya koymakla kalmıyor, sosyal bilimciler tarafından nüfus sayımlarının, şeklen ve sonuçları bakımından geçerlik ve güvenilirliğine yönelik yıllardır yapıla gelen eleştirilerin haklılık-haksızlık boyutuna da bir ölçüde ışık tutmaktadır.

Kayıtlara göre 1980 yılında ilçe merkez nüfusu 3353 kişidir. 1985 yılında, yani 5 yıl sonra, kayıtlara geçen nüfus 6008 kişi olarak görülmektedir. Ne olmuştur da, beş yılda Güdül’ün ilçe merkezinin nüfusu neredeyse ikiye katlanmıştır. Elbette bu dönemde ilçede, büyük nüfus hareketleri yaratabilecek hiçbir gelişme yaşanmamıştır.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

1985 ve sonrası süreçte, ilçe nüfusunda yaşanan bu dalgalanmalar, yalnızca ilçenin değil ülken geneline ilişkin nüfus verilerinin güvenilirliğine yönelik eleştirileri pekiştirecek doğrultudadır. Kayıtlara göre, 1985–1990 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ilçe nüfusunda yüzde 8,4’lük bir azalma gerçekleşir. Bunda çok fazla bir anormallik olmadığı düşünülebilir ancak, bir sonraki dönem ile ilgili bulgular, bu değerlendirmeyi haksız çıkaracak niteliktedir. Zira 1997 yılı nüfus sayımlarına göre, yani 7 yıl sonra, ilçenin nüfusu yüzde 18,3 oranında artmıştır (Grafik 1 ve 2).



İlçe nüfusundaki pek de normal olmayan bu dalgalanma, takip eden dönemde sürer. Trend bu kez azalış yönündedir. 2000 yılında, yani 3 yıl gibi oldukça kısa sayılabilecek bir sürede ilçenin nüfusu yüzde 10,8 oranında azalarak, 6509’dan 5806’ya geriler. Bu da yetmez,

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

2000 yılından 2007 yılına gelindiğinde ilçenin nüfusu kayıtlara 3155 olarak geçer. Bu sayı ise 7 yılda yaklaşık yüzde 45,7’lik bir azalış anlamına gelir. Yedi yıllık bir süreçte, ilçede böylesi büyük ölçekli nüfus azalmasına yol açacak bir savaş hali, bir doğal felaket ya da bir salgın hastalık yaşanmadığına göre, ortada son derece ciddi bir istatistiksel sorun var demektir. Unutulmamalıdır ki değerlendirmeye alınan bütün bu veriler farklı kurumlardan değil, aynı kurumun farklı dönemlerdeki verilerinden derlenmiştir.

TÜİK’in 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Güdül ilçesinin güncel nüfusu 3116’dır. Güvenilirlik tartışmasına girmeden bu veriler, 2007 verileri ile bir arada değerlendirildiğinde ilçe merkezinin nüfusunda son bir yıl içinde, yaklaşık yüzde 1,24’lük bir azalma yaşandığı gerçeği ile karşılaşılır.

Tablo 11: 2000 ve 2007 Yıllarında Güdül ve Köylerinin Nüfus Durumu

| | Kadın | | | Erkek | | | Toplam | | |
|-----------------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|
| | 2000 | 2007 | 2008 | 2000 | 2007 | 2008 | 2000 | 2007 | 2008 |
| Adalıkuzu | 62 | 39 | 62 | 58 | 27 | 55 | 120 | 66 | 117 |
| Akbaş | 206 | 60 | 62 | 196 | 50 | 48 | 402 | 110 | 110 |
| Akçakese | 376 | 140 | 146 | 371 | 100 | 106 | 747 | 240 | 252 |
| Avşar | 54 | 58 | 51 | 48 | 57 | 49 | 102 | 115 | 100 |
| Boyalı | 187 | 129 | 123 | 182 | 121 | 120 | 369 | 250 | 243 |
| Çağa | 1.792 | 962 | 916 | 2.005 | 1015 | 954 | 3797 | 1977 | 1870 |
| Çukurören | 90 | 115 | 112 | 84 | 86 | 84 | 174 | 201 | 196 |
| Garipçe | 236 | 145 | 164 | 223 | 136 | 159 | 459 | 281 | 323 |
| Güzel (Güzelçiftlik) | 58 | 54 | 54 | 55 | 48 | 49 | 113 | 102 | 103 |
| Hacılar | 43 | 38 | 35 | 41 | 32 | 33 | 84 | 70 | 68 |
| Kadıobası | 56 | 55 | 72 | 51 | 41 | 55 | 107 | 96 | 127 |
| Kamanlar | 69 | 56 | 54 | 63 | 52 | 48 | 132 | 108 | 102 |
| Karacaören | 941 | 258 | 257 | 1048 | 260 | 251 | 1989 | 518 | 508 |
| Kavaközü | 175 | 125 | 131 | 136 | 120 | 122 | 311 | 245 | 253 |
| Kayı | 93 | 46 | 48 | 79 | 53 | 51 | 172 | 99 | 99 |
| Meyvebükü | 25 | 15 | 14 | 23 | 16 | 15 | 48 | 31 | 29 |
| Özköyü | 58 | 42 | 38 | 59 | 39 | 38 | 117 | 81 | 76 |
| Özçaltı | 33 | 13 | 14 | 33 | 15 | 16 | 66 | 28 | 30 |
| Kırkkavak (Sağır) | 79 | 75 | 79 | 67 | 73 | 69 | 146 | 148 | 139 |
| Salihler | 291 | 219 | 212 | 243 | 188 | 181 | 534 | 407 | 393 |
| Sapanlı | 74 | 35 | 40 | 75 | 25 | 30 | 149 | 60 | 70 |
| Sorgun | 532 | 282 | 241 | 551 | 248 | 205 | 1083 | 530 | 446 |
| Tahtacıörencik | 173 | 121 | 120 | 149 | 105 | 106 | 322 | 226 | 226 |
| Taşören | 47 | 38 | 44 | 42 | 26 | 35 | 89 | 64 | 79 |
| Yelli | 106 | 79 | 78 | 96 | 80 | 82 | 202 | 159 | 160 |

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

| | | | | | | | | | |
|--------------------------------|-------|------|-------|-------|------|-------|-------|-------|--------|
| Yeşilöz | 1.476 | 684 | 443 | 1822 | 635 | 397 | 3298 | 1309 | 840 |
| Bucak ve Köyler Toplamı | 7332 | 3883 | 3601 | 7800 | 3638 | 3358 | 15132 | 7521 | 6959 |
| Güdül İlçe Merkezi | 2641 | 1569 | 1.577 | 3165 | 1586 | 1.539 | 5806 | 3155 | 3.116 |
| Genel Toplam | 9973 | 5542 | 5.178 | 10965 | 5224 | 4.897 | 20938 | 10676 | 10.075 |

Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus Sayımı Veri Tabanı, 2007 ve 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı Temel Alınarak Hazırlanmıştır.

Türkiye geneli, Ankara ili ve Güdül ilçesinin nüfus yapısına ilişkin genel bilgilerden sonra, bu sistematik bütünsellik içinde Kavaközü Köyü’nün nüfusundaki değişimi anlamlandırmak daha kolay olacaktır. Kavaközü Köyü’nün nüfusu 1980 öncesinde altı yüzü aşkınken, 1990 başlarında beş yüzlere kadar gerilemiş, 2000 yılında doğru ise yarı yarıya azalmış ve 300'lere kadar düşmüştür. 2009 yılı Şubat ayında ise köyün nüfusu 253 kişidir. Bununla birlikte, halen Güdül ilçesinin büyük köylerinden biri konumundadır. En büyük yedinci yerleşim birimi konumundadır. Bu sıralamaya beldeler de dâhildir. Çağa, Yeşilöz ve Sorgun beldeleri değerlendirme dışında tutulduğunda, Kavaközü son yıllarda büyük kentlere verdiği büyük göçe rağmen, halen Güdül ilçesinin en büyük dördüncü köyü konumundadır (Tablo 11).

Tablo 11’de de görüldüğü gibi, 1980 yılından bu güne yaklaşık 30 yıllık süreçte Kavaközü Köyü’nün nüfusunda yüzde 57,62’yi bulan bir nüfus azalması yaşanmıştır. Hiç kuşkusuz bu çok hızlı azalmanın altında yatan nedenlerin başında, Türk toplumunun kanayan yarası köyden kente göç olgusu yatar. Bunun yanı sıra, çeşitli nedenlere bağlı olarak eskiden oldukça yaygın olan çok çocuk sahibi olma eğiliminin ve buna bağlı olarak da doğurganlık oranının azalması da, bu düşüşte rol oynayan bir başka önemli etkidir.

Daha önceki araştırmalarda vurgulandığı (Arslan, 2004 ve 2003) gibi, son 30 yıllık süreçte Kavaközü Köyü’nden kentlere göç edenlerin demografik profilleri incelendiğinde, ilköğretim çağını doldurmuş gençler ile yeni evli çiftlerin önemli bir yer tuttuğu görülür. “Namus davası” gibi nedenler yüzünden göç eden ailelerin oranı ise yok denecek kadar azdır. Kavaközü köyünden, başta başkent Ankara olmak üzere büyük şehirlere doğru yaşanan nüfus hareketlerinin başında iş bulmak, meslek edinme gibi ekonomik nedenler ve eğitim olgusu yatmaktadır. Köydeki üretim araçlarının ve iş olanaklarının kıtlığının yanı sıra, genç kızların evlenmek için şehirde yaşayan ve çalışan erkekleri tercih etme eğilimleri ve evlendiklerinde eşlerinin şehre göç etmeye zorlamaları da, göçün hızını arttıran bir başka olgudur.

1990’lı yılların sonuna doğru ise bu göç hareketi oldukça yavaşlamaya başlamış, günümüze gelindiğinde ise neredeyse durma noktasına ulaşmıştır (Tablo 11 ve Grafik 2). Hatta gözlemler günümüzde, bu sürecin tersine dönmeye başladığına işaret etmektedir. Zira son birkaç yılda, beş aile Ankara ve İstanbul’dan köye geri göç etmiştir. Kavaközü Köyü’nün nüfus yapısında son yıllarda yaşanmaya başlanan bu trend değişiminin temel nedenlerinden biri, son yıllarda yaşanan büyük göç dalgaları nedeniyle, köy nüfusu içinde yaşlılar ağırlıklı yer tutar hale gelmiştir. Bir başka anlatımla köyde neredeyse göç edebilecek kimse kalmamıştır.

Bu konuda etkili olan bir başka faktör de, son yıllarda üst üste yaşanan ekonomik krizler nedeniyle kentlerde yaşam koşullarının son derece zorlaşmış olmasıdır. Artan işsizlik, reel ücretlerde yaşanan hızlı düşüş, toplum kesimleri arasında katlanarak artan gelir dağılımı adaletsizliği, her geçen gün ağırlaşan öteki ekonomik koşullar, bütün bu etkenlerin de tetiklemesi ile cana ve mala yönelik suç olaylarındaki artış kentlerin eski cazibesini yitirmesine neden olmuştur. 2007 yılında 245 gibi tarihi dip seviyesini gören Kavaközü Köyü nüfusu, bütün bu nedenler ile yakından ilişkili olarak tekrar artış sürecine girmiş ve 2008 yılında 253’e yükselmiştir. Bu trendin devam edip etmeyeceğini önümüzdeki yıllarda yaşanacak olan olaylar gösterecektir.

Özetlenecek olursa, kırsal alanlardan kentsel alanlara göç gerçeği oldukça önemli bir sosyolojik olgudur (Brown vd, 2005; Stockdale, 2004). Dünyanın birçok ülkesi gibi, Türkiye’de de uzun yıllardır böylesi bir göç gerçeği ile yüz yüzedir. Türkiye kırsalının genelinde olduğu gibi yörede de kentsel alanlara yönelik, yoğun bir nüfus hareketi yaşanmıştır. Ancak Kavaközü’nde yaşanan nüfus hareketleri tek yönlü değildir. Köyden kente olduğu gibi, kentten köye doğru da bir hareketlilik gözlemlenmeye başlamıştır. Kentten köy doğru olan nüfus hareketlerinde daha önce mevsimsellik ağır basarken, günümüzde kalıcı bir hal almaya başlamıştır.

4. Köy halkının gözüyle Türk Toplumunun temel sorunları

1992 yılında tamamlanan bir önceki araştırmada, yapılan gözlem ve saha araştırmasından hareketle, Kavaközü Köyü’nün en temel sorunları olarak şu sorunlar saptanmıştır:

1. Halkın gelir düzeyinin çok düşük olması,
2. Yaşam standartlarının çok düşük olması,
3. İşsizliğin çok yüksek olması,
4. Halkın çoğunluğunun sosyal güvenceden yoksun oluşu,
5. Tarım-hayvancılık alanında rehberlik hizmetlerinin yokluğu,
6. Tarım-hayvancılık alanında üretimin ağırlıklı olarak geleneksel usullerle yapılıyor olması,
7. Yukarıda sayılan nedenlere bağlı olarak tarım-hayvancılık alanında verimliliğin çok düşük olması,
8. Oldukça geniş sayılabilecek mera ve otlaklardan yeterince yararlanılamıyor olması,
9. Sulama suyu sorunu ve bu nedenle sulu tarım yapılamaması,
10. İçme suyunun yetersizliği,
11. Yolların bozuk ve asfaltsız oluşu,
12. Sağlık ocağının olmaması,
13. Ortaokul olmaması,
14. Halkın günlük yaşamında batıl inanış ve bunlara bağlı uygulamaların yaygın olması.

Yaklaşık 17 yıl sonra gerçekleştirilen araştırmada, zamanın köyün sorunları üzerinde değiştirici etkisinin incelenmesi hedeflendi. Tablo 12’de de görüldüğü gibi, 2010 yılına bir kala Kavaközü Köyü’nün en önemli sorunu içme suyu sorunudur. Bu sorun bir önceki araştırmada da köyün temel sorunları arasında yer almakla birlikte, önceliği bu denli yüksek değildi. Geçen zaman süreci içinde bu soruna kalıcı çözümler getirilemediği gibi, sorun daha da büyümüş ve kronikleşmiştir. Köyün en önemli ikinci sorunu ise sağlık ocağı ya da sağlık evinin olmayışıdır. Sulama suyu sorunu ise çözüm bekleyen bir diğer önemli sorundur. Dikkat edilirse, köyün sorunları ve köy halkının bu sorunlara atfettikleri önem ve öncelikte çok ciddi bir değişim yaşanmıştır. Önceki araştırmada işsizlik ve ekonomik sorunlar ön plana çıkarken, bu araştırmada söz konusu sorunlar geri planda kalmıştır.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 12: Kavaközü Köyünün Temel Sorunları

| | 2009 Araştırması (%) | | |
|---|----------------------|-----------|-----------|
| | En Önemli | 2. Önemli | 3. Önemli |
| Yol bozuk | 1,0 | 2,1 | 11,4 |
| Sağlık ocağı yok | 16,5 | 32,6 | 31,8 |
| İçme suyu yetersiz | 64,9 | 29,5 | 2,3 |
| Sulama suyu yok | 14,4 | 32,6 | 37,5 |
| İş imkânının yetersizliği | 1,0 | 2,1 | 12,5 |
| Tarım hayvancılık alanında bilgi ve rehberlik eksikliği | 2,1 | - | 3,4 |
| Mera yetersiz | - | 1,1 | 1,1 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Bu algılama değişikliğinden, köyün işsizlik başta olmak üzere ekonomik sorunlarının bu süreçte çözüme kavuşturulmuş sonucu çıkarılmamalıdır. Konu köyün ekonomik yapısı ile ilgili başlık altında ayrıntılı bir şekilde tartışılacağı için burada ayrıntısına girilmeyecek. Ancak burada halkın yoksulluğunun her geçen gün daha da arttığını vurgulamakla yetinilecektir. 2009 yılı itibarıyla, yöre halkının yüzde 70’den fazlasının ortalama aylık hane halkı gelirinin 500 liranın altında olduğunu hatırlatmak, yörede hüküm süren yoksulluğun boyutlarını anlatmaya yetecektir. Burada, demografik yapıdaki değişim, köyün sorunlarındaki öncelik sıralamasında etkili olan en önemli faktör olarak vurgulanabilir.

Tablo 13: Yöre Halkının Gözüyle Ülkenin Temel Sorunları

| | 2009 Araştırması (%) | | |
|-----------------------------|----------------------|-----------|-----------|
| | En Önemli | 2. Önemli | 3. Önemli |
| Terör | 78,2 | 14,0 | 15,0 |
| Su-susuzluk-kuraklık | 1,3 | 8,8 | - |
| Ekonomik sorunlar | 1,3 | 17,5 | - |
| Eğitim | 1,3 | 5,3 | 25,0 |
| İşsizlik | 11,5 | 19,3 | - |
| Yoksulluk, hayat pahalılığı | 1,3 | 8,8 | 20,0 |
| Dış borç | 1,3 | - | - |
| Siyasi kirlenme | 2,6 | - | 5,0 |
| Demokrasi | 1,3 | - | - |
| Yolsuzluk | - | 7,0 | 10,0 |
| Sağlık | - | 12,3 | 20,0 |

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

| | | | |
|----------------------------|-----|-----|-----|
| Mafya ve çeteleşme | - | 3,5 | - |
| İnsana değer verilmemesi | - | 1,8 | - |
| Alt yapı eksikliği, enerji | - | 1,8 | 5,0 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Öte yandan yöre halkının gözünde ülkenin içinde bulunduğu en önemli sorun terör sorunudur. Başta işsizlik, yoksulluk ve hayat pahalılığı olmak üzere ekonomik sorunlar ise önem sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Sağlık ve eğitim sorunları da halkın öncelikli olarak çözüm getirilmesini istediği ülke sorunları arasında ön plana çıkmaktadır. Toplumsal yaşamda artan siyasi kirlenme ve yolsuzluk ise halkın gözünden kaçmamaktadır.

5. Yörenin ekonomik yapısı

Önceki araştırmada olduğu gibi yeni çalışma kapsamında da sahada yapılan gözlem ve pilot çalışmalardan hareketle, köyün sosyo-ekonomik durumuna ilişkin şu temel sayıtlılara ulaşıldı:

1. Kavaközü sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş yoksul bir köydür.
2. Pazara yönelik artı ürün üretimi son derece sınırlı ve
3. Üretimde verimlilik oldukça düşüktür.

Bu temel sayıtlılardan yola çıkarak, yörenin ekonomik yapısı ve sorunlarını daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla, şu hipotezler oluşturuldu (1992 araştırmasının bu hipotezler ile ilgili bulguları, Arslan, 2003 ve Arslan 2004’ te ayrıntılı olarak tartışılmıştır):

- ◆ Köyün sosyo-ekonomik geri kalmışlığının nedenlerinden bir tanesi, sosyal hayatında egemen olan fatalist (kaderci-sahip olduğu ile yetinen) hayat anlayışıdır.
- ◆ Yörenin kaynaklarının sınırlı olması, yörenin ekonomik geri kalmışlığında rol oynayan nedenlerden biridir.
- ◆ Yörede var olan kaynakların verimli ve rasyonel kullanılmayışı, yörenin geri kalmışlığının pekişmesine neden olmaktadır.
- ◆ Yöre halkının verimli üretim teknikleri ve var olan kaynakların verimli kullanımı konusundaki bilgi eksikliği, ekonomik geri kalmışlığın başlıca nedenlerindedir.

-
- ◆ Halkın, verimli üretim tekniklerinin gerektirdiği alt yapı ve donanıma sahip olabilmek için gerekli ekonomik kaynaktan yoksun olması da sosyo-ekonomik gelişmenin önündeki bir diğer engeldir.
 - ◆ Mazot, gübre, ilaç, iyi cins tohum, iyi cins damızlık, suni yem gibi temel girdilerin fiyatlarında yıllardır yaşanan hızlı artışlar, küçük ölçekli tarım ve hayvancılık faaliyetlerini kârlı bir uğraş olmaktan çıkmasına neden olmuştur.
 - ◆ Üretim ve pazarlama konusundaki kooperatifleşme ve örgütlenme eksikliği de, yörenin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.
 - ◆ Siyasi otoritenin (hükümetlerin) uzun yıllardan beridir köy ve köylü sorununa gerekli ve yeterli ilgiyi göstermemiş olması, köyün kalkınma sorununun çözümünü engellemiştir.
 - ◆ Türkiye’de köy kalkınma sorununun çözülemeyişinin nedenlerinden bir tanesi de, sosyologların bu sorununun çözümü sürecinde aktif rol almamış olmalarıdır.
 - ◆ Yaşanan olumsuz örnekler (iflas ve icra olayları) halkı, tarım ve hayvancılık kredisi almak ve üretim amaçlı kullanmak konusunda çekingenliğe itmektir.
 - ◆ Tarım alanında alınan kredilerin üretim amaçlı değil de, borç ödemek ve günlük ihtiyaçları karşılamak için kullanılıyor olması bu alanda üretim artışını ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir
 - ◆ Hayvancılık alanında alınan kredilerin üretim amaçlı değil de, borç ödemek ve günlük ihtiyaçları karşılamak için kullanılıyor olması bu alanda üretim artışını ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir
 - ◆ Çalışma koşullarının çok ağır ve yapılan işlerin çok zor olması, buna karşılık elde edilen verimlilik ve gelirin son derece düşük hatta çoğunlukla maliyetin de altında olması, Türk köylüsünü işine yabancılaştırmıştır.
 - ◆ Kırsal Türkiye’nin erkek egemen sosyal yapısı, toplumsal hayattaki iş bölümünde ağır yükü kadınların omuzlarına yüklemektedir.
 - ◆ Eğitim konusundaki olanaksızlıklar kız çocuklarını küçük yaşta ve ağır koşullarda çalışma hayatına itmektir.
 - ◆ Yörede hâkim olan yoksulluk kız çocuklarını küçük yaşlarda çalışma hayatına itmektir.
 - ◆ Yörede iş bölümü konusunda kadının aleyhine işleyen süreç, kız çocuklarını küçük yaşta ve ağır koşullarda çalışma hayatına itmektir.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

- ◆ Arazinin yetersiz ve engebeli oluşu, tarımsal faaliyetlerde mekanik gücün etkin ve yaygın kullanımını engellemektedir.
- ◆ Çarpık toprak rejimi nedeniyle arazinin küçük tarlacılara dönüşmüş olması, tarımsal faaliyetlerde mekanik gücün etkin ve yaygın olarak kullanımını engellemektedir.

Genel olarak incelendiğinde, ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma ve hayvancılığa dayanan Kavaközü yöresindeki ekonomik faaliyetlerde bir çeşitlilik göze çarpar. Bununla birlikte, yapılan üretim faaliyetlerinin büyük çoğunluğu pazara yönelik olmayıp iç tüketim amacı taşır. Dün olduğu gibi bugün de yörede artı ürün üretimi son derece sınırlıdır. Halk genellikle kendi tüketeceği kadar üretmektedir. Halkın tarım dışında, diğer gelir getirici uğraşları da son derece sınırlıdır.

Tablo 14: Kavaközü Yöresinde Ortalama Hane Halkı Geliri

| | Sayı | Yüzde | Toplamlı Yüzde |
|-----------|------|-------|----------------|
| 0-250 | 29 | 29,9 | 29,9 |
| 251-500 | 41 | 42,3 | 72,2 |
| 501-750 | 19 | 19,6 | 91,8 |
| 751-1000 | 3 | 3,1 | 94,8 |
| 1001-1250 | 1 | 1,0 | 95,9 |
| 1251-1500 | 4 | 4,1 | 100,0 |
| TOPLAM | 97 | 100,0 | |

Kaynak: Araştırmacının 2007-2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Köy halkının büyük çoğunluğu son derece düşük, hatta yoksulluk sınırının da çok altında bir gelir düzeyine sahiptir. Tablo 14’te de görüldüğü gibi, köy halkının yaklaşık dörtte üçünün ortalama aylık hane halkı geliri 500 liranın altındadır. Daha da vahimi 2009 yılı koşullarında, köy halkının yaklaşık üçte biri aylık 250 liranın da altında gelir ile ailesinin ihtiyaçlarını karşılama uğraşı vermektedir. Günümüz Türkiye koşullarında ortanın altı gelir düzeyi sayılabilecek (1000-1500 lira) gelire sahip ailelerin oranı, köyün genel ekonomik yapısı içinde ancak yüzde 5’e ulaşabilmektedir. Özetle köy halkının tamamına yakını, açlık sınırının da altında yaşam savaşı vermektedirler.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 15: Köyün Ekonomik Durumu

| | 1992 Araştırması (Köy) (%) | 2009 Araştırması (%) | |
|---------------------------------|-------------------------------|----------------------|----------------|
| | | Köy Genel | Görüşülen Aile |
| Çok Zengin | - | - | - |
| Zengin | 1 | 4,1 | 4,1 |
| Kendin kendine yeten Orta Halli | 19 | 50,5 | 73,2 |
| Fakir | 66 | 44,3 | 20,6 |
| Çok fakir | 14 | 1,0 | 2,0 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Ekonomik koşullardaki bütün bu olumsuz tabloya rağmen, yöre halkının içinde bulunduğu zorlukları büyük bir tevekkül ile kabullenışı son derece dikkat çekicidir. “Aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz” şeklinde formüle ettikleri hayat anlayışı halkın neredeyse genetik kodlarına kadar işlemiştir. Koyu bir tevekkülcü bir tutumla, azla yetinmesini neredeyse bir alışkanlık haline getirmiş olan köy halkı, her geçen gün kötüleşen ekonomik şartları, “beterin de beteri var, biz geçmişte ne yokluklar çektik!...” yaklaşımıyla, yaşadıkları zorlukları sineye çekmektedirler. Tablo 15’te bu durumun yansımaların açık bir şekilde gözlemlenebilir: Önceki araştırmada köyü fakir ya da çok fakir olarak tanımlayanların oranı yüzde 80 iken, bu durum 2009 araştırmasında yüzde 45’lere kadar gerilemiştir. Bunun da ötesinde, Tablo 14’te net bir ortaya konan hane halkı gelir durumuna rağmen, yöre halkının yaklaşık dörtte üçü ailesini, “kendi kendine yeten orta halli bir aile” olarak tanımlamaktadır.

Tablo 16: Kavaközü Yöresinde Halkın Gelecekteki Gelir Beklentisi

| | Sayı | Yüzde | Toplamlı Yüzde |
|-----------------|------|-------|----------------|
| Çok iyi olacak | 1 | 1,0 | 1,0 |
| İyi olacak | 34 | 35,1 | 36,1 |
| Değişmeyecek | 46 | 47,4 | 83,5 |
| Kötü olacak | 12 | 12,4 | 95,9 |
| Çok kötü olacak | 1 | 1,0 | 96,9 |
| Fikrim yok | 3 | 3,1 | 100,0 |
| TOPLAM | 97 | 100,0 | |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Öte yandan yaşanan bütün bu ekonomik olumsuzluklara ve gittikçe ağırlaşan yaşam koşullarına rağmen halkın geleceğe yönelik umutlarını yitirmemiş olması son derece önemlidir. Tablo 16’da da görüldüğü gibi, 2009 araştırmasının bulguları, 1992 yılında gerçekleştirilen araştırmanın bulguları ile neredeyse aynıdır. Yöre halkı yıllardır yaşaya geldiği sosyal-ekonomik sorunlara rağmen, yarınlara ilişkin olumlu umut ve beklentilerini halen koruyabilmektedir.

Tablo 17: Kavaközü Yöresindeki Yoksulluğunun Temel Nedenleri

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|------------------------------|-------------------------|-------------------------|
| Ekonomik kaynakların kıtlığı | 43 | 22,7 |
| Halkın tembelliği | 4 | 6,2 |
| Halkın bilgisizliği | 5 | 5,2 |
| Devletin ilgisizliği | 48 | 58,8 |
| Kuraklık-susuzluk | - | 4,1 |
| Birlik-beraberlik yokluğu | - | 1,0 |
| Fikri yok | - | 2,0 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Her iki araştırmada da yörede hüküm süren yoksulluğun temel nedenleri konusunda da yine halkın görüşlerine başvuruldu. Tablo 17’de de görüldüğü gibi, yapılan görüşmelerde yöre halkının, gelir düzeylerinin son derece düşük olmasının nedenlerine ilişkin tespitleri son derece dikkat çekicidir. Özellikle de yoksulluğun temel nedeni olarak, devletin kırsal alanlara ilgisizliği düşüncesine sahip olanların oranı, on yedi yıllık süreçte yüzde 22,5 oranında artmıştır. Yörenin ekonomik kaynaklarının yetersiz ya da kıt olmasının yoksulluğa neden olduğunu düşünenler ise yüzde 47,2 oranında azalmıştır.

Her iki araştırma kapsamında gerçekleştirilen gözlem ve görüşmelerde ulaşılan verilerden hareketle, yörede onlarca yıldır egemen olan yoksulluğun temel nedenleri şöylece özetlenebilir:

1. Köyün sosyal hayatında egemen olan koyu kaderci ve fatalist hayat anlayışı, ekonomik hayata da yansımaktadır. Bu kör kaderci anlayış, neredeyse halkın genelinin hayat

görüşünde egemen olmaya başlamıştır. Halk arasında “azla yetinmek ve kendi ihtiyaçlarından fazlasını üretmeyi tamahkârlık olarak nitelemek” oldukça yaygın bir anlayıştır. Bu anlayış onları daha fazla üretip, daha çok artı ürün meydana getirmekten de alıkoymaktadır. İçinde bulunduğu toplumsal koşullar da bu durumu desteklemektedir. Daha önce, genç kuşakta gözlemlenen “içinde bulunduğu koşullarla yetinmeme, yoksulluğu bir kader olarak görmeme” eğilimi de, köy nüfusunun hızla yaşlanmaya başlamış olmasıyla yok olmaya yüz tutmuştur.

Köyün geriliği, köylünün bilgi eksikliği, köy halkı arasında boş inançların yaygınlığı yadsınamaz bir gerçektir. Fakat bütün bu olumsuzlukların tarihsel, toplumsal ve ekonomik nedenlerden kaynaklandığı gerçeği de asla gözden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle köyde girişilecek toplumsal kalkınma çalışmalarına, yoksulluğu bir kader olarak gören, kadercı tutumun değiştirilmesi ile işe başlamak bir zorunluluktur. Ancak bu tutumun değiştirilmesiyle, yörede ümit verici ekonomik gelişmeler kaydedilebilir.

2. Mevcut kaynakların kıtlığı: Yörenin ekonomik kaynakları dün olduğu gibi bugün de son derece sınırlıdır. Ancak bu durum var olan kaynakların, etkin ve verimli kullanılmasının önünde bir engel değildir.
3. Halkın, mevcut kaynakların verimli kullanımı konusunda bilgi ve bilinç eksikliği sürmektedir: Yöre halkının, tarım ve hayvancılık alanında verimli üretim teknikleri ile ilgili bilgi eksikliği, var olan kaynakların etkin ve verimli kullanımını engellemektedir. Bu durum ise mevcut olumsuz ekonomik koşulları daha da kötüleşmesine yol açmaktadır.
4. Bu alanda bir başka önemli sorun da halkın, verimli üretim tekniklerinin kullanımını bilgisinin yanı sıra, bunlara sahip olabilmek için gerekli ekonomik güçten yoksun olmasıdır.
5. Kooperasyon (kooperatifleşme) ve örgütlenme eksikliği.
6. Siyasi otoritenin köy ve köylü sorununa gerekli ve yeterli ilgiyi göstermemesi: Alınan kararlarda, yöresel gerçeklerin göz önünde bulundurulmayışı ve yapılan teşviklerin toplum gerçeklerinin ile örtüşmüyor olması da kırsal Türkiye genelinde olduğu gibi, yöre için de oldukça önemli bir açmaz oluşturmaktadır.

Tablo 18: Yörede Hane Halkının En Önemli Gelir-Geçim Kaynakları

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) | | |
|--|-------------------------|----------------------|-----------|-----------|
| | | En Önemli | 2. Önemli | 3. Önemli |
| Tahıl (arpa, buğday, nohut, ...) üretimi | 19 | 6,2 | 9,3 | 4,1 |
| Bağcılık, meyvecilik, sebzeçilik | 6 | 11,4 | 3,1 | 1,0 |
| Hayvancılık | 4 | 11,3 | 10,4 | 4,1 |
| Gündelikçilik (yevmiyecilik, amelelik) | 39 | 8,2 | 5,2 | 3,1 |
| Aylık ücret, maaş | 24 | 12,4 | 1,0 | - |
| Emekli Maaşı | - | 45,4 | | - |
| 65 Yaş aylığı | - | 4,1 | | - |
| Esnaflık | 3 | - | 1,0 | - |
| Taşımacılık, nakliyecilik ve traktör ile başkalarının işini yapmak | 5 | 1,0 | 1,0 | 2,1 |
| Mülk Kirası | - | - | 3,1 | - |
| İlişkisiz | - | - | 66 | 85,6 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Araştırmalar yöre halkının yaşamlarını sürdürebilmek için birden fazla iktisadi faaliyet ile uğraştığını göstermektedir. Tablo 18’de de görüldüğü gibi, daha önce halkın en önemli gelir kaynağını yevmiyecilik, yani başkalarının tarla-bahçelerinde çalışmak karşılığı elde edilen günlük ücret gelirleri oluşturuyordu. Köyün değişen demografik yapısı ile de yakından ilişkili olarak, bu etken öncelikli gelir kaynakları sıralamasında yerini emekli maaşına bırakmıştır. Emekli maaşı gelirleri içinde de Bağ-Kur ve SSK emeklileri önemli yer tutmaktadır. Değişen önemine rağmen gündelik tarım işçiliği, yöre ekonomisi açısından halen önem taşımaktadır. Yörenin ekonomik yapısı içinde hayvancılık, bağcılık ve meyvecilik de halen yadsınamaz bir öneme sahiptir. Tahıl üretimi ise önemini büyük ölçüde yitirmiş durumdadır.

5.1. Yörede sosyal güvence ve işsizlik

2010 yılına yaklaşıldığı günümüz koşullarında işsizlik, Türk toplumunun en temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Özellikle de küresel ekonomik krizin bütün ağırlığı ile hissedilmeye başladığı bu günlerde işsizlik oranları, ülke genelinde yüzde 13’ü çoktan aşmış durumdadır. Mevsimlik tarım işlerinin yoğun olduğu ülke kırsalında ise işsizlik sorunu daha da işin içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Kavaközü yöresinde ise işsizlik kronik bir sorun haline

gelmiş olup, yöre insanını sosyal ve ekonomik açıdan derinden yaralamaktadır. Yörede işlerin büyük çoğunluğu mevsimlik olduğu için, özellikle de gizli işsizlik hat safhadadır. Geçmişte “bostancılık”, yöre erkeklerinin tek uzun süreli ücretli işi durumunda idi. Yazın 1–2 ay süren bu işten, (Ankara civarındaki kavun-karpuz tarlalarında çalışmak) evin erkeğinin kazanacağı birkaç yüz lira aileler için hayati öneme sahipti. Aile bu parayla hem birikmiş borçlarını ödemekte, hem de kışlık ihtiyaçlarını ve pazar harçlığını karşılamaktaydı. Ne var ki, tarım sektöründe yaşanan olumsuzluklar, yöre halkının bu umut kapısını da kapatmıştır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, ucuz emek konumundaki kadınlar gündelik ücretle de olsa, iş bulma konusunda erkeklere oranla biraz daha şanslılardır. Sulu tarımın yapıldığı Kirmir Havzası (Güdül’den Beypazarı ovasına kadar), onlar için halen önemli bir iş kaynağıdır. Ne var ki bu işte de kadınların hiç bir iş güvencesi yoktur. Kazançları da son derece düşüktür. Bir ay boyunca hafta sonları da dâhil, sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar çalışsa dahi, kazanacağı para asgari ücreti bile bulmamaktadır.

Tablo 19: Yöre Halkının Sosyal Güvence Durumu

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|--------------------------|----------------------|----------------------|
| SSK | 12 | 28,9 |
| Emekli Sandığı | 20 | 6,2 |
| Bağ-kur | 8 | 27,8 |
| Yeşil kart–65 yaş aylığı | - | 3,1 |
| Sosyal Güvencesi Yok | 60 | 34,0 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Geçmişte yöre halkı için sosyal güvenceli tek iş, geçici-mevsimlik orman işçiliğiydi. Asgari ücrete yakın bir gelir getiren ve ortalama yılda 7–8 ay süren bu işten de, yöre halkından ancak 3–4 aile yararlanabilmekteydi. Ne var ki bu iş olanağı da günümüzde ortadan kalkmıştır. Yöre halkının sosyal güvence durumunda geçmişe göre, belirli bir iyileşme yaşanmış gibi görünse de bu gelişmenin temel nedenini, şehirde emekli olduktan sonra köyde yaşamayı tercih eden bireyler oluşturmaktadır. Tablo 19’da da görüldüğü gibi, günümüzde Bağ-Kur kapsamında sosyal güvencesi olanların sayısında da önemli bir artış söz konusudur. Bununla birlikte halkın halen üçte biri sosyal güvenceden yoksundur.

5.2. Yörede tarımsal faaliyetler

Daha önce belirtildiği gibi, geçmişten bugüne önemli bir değişim yaşanmış olsa da, tarımsal üretim, yörenin ekonomik yapısı içinde halen oldukça önemli bir yer tutar. Tarımsal ürün türleri konusunda da yörede önemli bir çeşitlilik göze çarpar. Bu çeşitlilik aslında yörenin iklim ve coğrafi koşullarının, tarımsal üretime ne kadar elverişli olduğunun önemli bir göstergesidir. Ne var ki yörede, tarımsal üretimde ciddi boyutlarda bir verimlilik sorunu yaşanmaktadır. Üretimin ağırlıklı olarak pazara yönelik olmaması gerçeğine öteki etkenler de eklenince, tarımda önemli bir verimlilik sorunu ortaya çıkmaktadır. Verimlilik düştükçe tarımsal faaliyetlerdeki başarının da bu doğrultuda düştüğü ise yadsınamaz bir gerçektir (Burton, 2004: 2002).

Yörede en yaygın olarak üretilen ürünler, tahıl çeşitleridir. Tahıl ürünlerinin başında ise buğday gelir. Bunu arpa, nohut ve fiğ izler. Tahıl üretimi tamamen doğal koşullara bağlı olup, sulama olanağı yoktur. Daha önce halkın yüzde 90’a yakını, tahıl ziraatını kendisinin ve hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirmekteydi. Günümüzde ise bu alanlardaki üretim iyice azalmış ve ekim alanları büyük ölçüde kaderine terk edilmiş durumdadır.

Öte yandan bağcılık ve meyvecilik de yörenin en eski uğraşlarından. Yerinde yapılan gözlemler ve görüşmeler yörenin, bağcılık ve meyvecilik konusunda halen önemli bir potansiyele sahip olduğu göstermektedir. Ne var ki bu potansiyel, dün olduğu gibi bugün de verimli bir şekilde değerlendirilememektedir.

Yörede özellikle Cevzidibi, Köyönü ve Kayıderesi mevkiilerindeki bağlarda, çeşit ve lezzet bakımından eşine az rastlanır üzümler yetişmektedir. Bu üzümlerden, doğal ve geleneksel yollarla üretilen pekmezin lezzet ve kalitesine başka yerlerde rastlamak neredeyse olanaksızdır. Sınırlı miktarda iç tüketim için gerçekleştirilen pekmez üretiminin geliştirilmesinin, yöre ekonomisine oldukça önemli ekonomik katkılar yapacağı düşünülmektedir. Bağcılık ve üzüm üretiminin geliştirilmesinde, yemeklik üzüm ve pekmezin yanı sıra, şarap üretimi de önemli bir potansiyel yaratabilir. Ne var ki ilgisizlik, pazarlama konusundaki sorunlar ve rehberlik faaliyetlerinin yokluğu, yörede belki de binlerce yıllık

geçmiş olan bağıcılığı da yok oluşun eşğine getirmiştir. Yeni bağların oluşturulması şöyle dursun, mevcut olan bağlar bile bakımsızlıktan can çekişmektedir.

Günümüzde benzer durum ve sorunlar, meyvecilik konusunda da yaşanmaktadır. Yörenin toprak ve iklim koşulları özellikle erik, elma ve armut türleri ile vişne, kiraz ve şeftali üretimine oldukça elverişlidir. Ne var ki, yukarıda tartışılan nedenlerle yakından ilişkili olarak yörede meyvecilik alanında da pazara yönelik üretim yapılamamaktadır. Yörede gelecek vaat eden ve endüstriyel değeri de oldukça yüksek olan öteki iki önemli ürün ceviz ve badem üretimidir. Yapılan denemeler yörede doğal koşulların, bu iki ürünün üretimine son derece elverişli olduğunu göstermektedir.

Yörede yüzlerce yıllık bir geçmişi olduğu anlaşılan kavakçılık ise, endüstriyel açıdan değeri olan bir başka önemli ürün olarak göze çarpmaktadır. İyi bir planlama ve yeterli destekle ceviz, badem ve kavak üretimimin yörenin kalkınmasında dinamo rolü oynayabileceği, hatta yörenin makûs talihini değiştirebileceği düşünülmektedir.

Sebze üretimi konusunda da yöre oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Yöre, yakın döneme kadar, onlarca ailenin sebzeçilikten geçimini sağladığı oldukça önemli bir sebze üretim merkezi iken, son 15–20 yıldır üretici aleyhine gelişen piyasa koşulları yüzünden, bu uğraş da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış durumdadır. Günümüzde köyde, sebze üreticiliği yapan aile sayısı bir elin parmaklarının sayısını bile bulmamaktadır.

Tablo 20: Yörede Halkın Tarımla Uğraşma Nedenleri

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|--|----------------------|----------------------|
| Arazinin boş kalmaması için | 11 | 19,6 |
| Başka iş olanaklarının yokluğu | 40 | 20,6 |
| Hayvanların yem ihtiyacını karşılamak için | 37 | 27,8 |
| Çiftçilik kârlı bir uğraş olduğu için | 1 | 2,1 |
| Tarımla uğraşmıyor | 11 | 29,9 |
| TOPLAM | 100 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Özellikle 1980’li yıllardan bu yana tarıma ve kırsal kesime layık görülen üvey evlat muamelesi günümüzde, küçük ve orta ölçekli tarımsal işletmeleri gelir getirici ve kârlı bir iş olmaktan çıkarmış durumdadır. Kavaközü yöresi içinde aynı değerlendirme geçerlidir. Hemen tamamına yakını küçük işletmelerde tarımsal üretim yapan yöre halkı kaldırdığı ürünle, para kazanmak şöyle dursun, ürünün üretimi için yaptığı masrafları bile karşılayamamaktadır.

Bütün bu nedenler günümüzde, yörede tarımsal uğraşlarda ve tarımsal ürün üretiminde ciddi bir azalma yaşanmasına yol açmıştır. Bütün bunlara, yörenin demografik yapısında geçmişten bugüne yaşanan değişimin sonucu olarak nüfusun yaşlanması, üretken emeğin azalması da eklenince yöre tarımı için çalmaya başlayan tehlike çanları daha da duyulur hale gelmiştir. Tablo 20, tarımsal açıdan yöre halkının içinde bulunduğu durumu açıkça gözler önüne sermektedir. 17 yıl öncesinde köyde tarımla uğraşmayan hane oranı yüzde 11 civarında iken, günümüzde bu oran yüzde 30’a yaklaşmıştır. Yörede üretken olmayan hane sayısındaki bu yüzde 171,8’lik artış bile, ülkemizde son yıllarda furyaya dönüşen tüketim toplumu olma açmazının, kırsal Türkiye’yi de nasıl kısıkaç altına almış durumda olduğunu açıkça göstermektedir

Tablo 21: Yörenin Tarımla İlgili Temel Sorunları

| | % |
|--|-----|
| Sulama suyu ve sulu tarım olanaklarının yokluğu | 37 |
| Toprak azlığı | 29 |
| Girdi maliyetlerinin (gübre, ilaç, mazot, tohum... gibi) çok yüksek olması | 23 |
| Sulama suyu yokluğu ve girdi maliyetlerinin yüksekliği | 8 |
| Sulama suyu, girdi maliyetleri ve toprak | 3 |
| TOPLAM | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 Yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Yapılan görüşmelerde, tarımsal üretim bakımından, her geçen gün durumun daha da kötüye gittiğini belirten yöre halkı, seçme şansı olsa asla tarımla uğraşmayacağını vurgulamaktadır. Yapılan yüz yüze görüşme ve gözlemlerden de hareketle yörenin tarımla ilgili, dünden bugüne sürüp giden, temel sorunları şöylece sıralanabilir (Tablo 21):

1. Piyasa koşulları çiftçi aleyhinedir: Uzun yıllardan beridir tarım sektöründe, girdi fiyatları yüksek, ürün satış fiyatları ise maliyetin altında seyretmektedir.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

2. Sulama suyu sorunu ve yeraltı su kaynaklarının değerlendirilemeyişi nedeniyle sulu tarım yapılamamaktadır.
3. Verimli üretim konusunda bilgi eksikliği geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürmektedir. Zirai rehberlik faaliyetleri konusunda halen kayda değer bir olumlu gelişme yaşanmamış durumdadır.
4. Pazarlama ve organizasyon eksikliği sorunu sürmektedir.
5. Toprak miktarına bir artış yaşanmasa da halk, tarımla uğraşmayı bırakıp tarlaları büyük ölçüde kaderine terk ettiği için, toprak yetersizliği bir sorun olmaktan çıkmıştır.
6. Yörede tarımsal üretimde, dün olduğu gibi bugünde iklim şartlarına (Meinke & Stone, 2005) ve doğal koşullara bağımlılık sürmektedir.
7. Köydeki toprak rejiminin bozukluğu: Araziler paylaşıla paylaşıla, çoğunluğu birkaç dönümü bile bulmayan minyatür tarlacılara dönüşmüştür. Bu durum ise, ürün maliyetini arttıran önemli bir etkidir. Öte yandan anılan nedenler ile yakından bağlantılı olarak toprak yörede, önemli bir üretim aracı olma özelliğini ve ekonomik değerini yitirmiştir. Bu nedenle, günümüzde miras kalan arazilerin paylaşılmasına bile tenezzül edilmemektedir.

Tablo 22: Yörede Halkın Tarlasını İşleme Şekli

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|---------------------|----------------------|----------------------|
| Başkasına hayvanla | 21,9 | - |
| Kendi hayvanıyla | 15,1 | 4,1 |
| Başkasına traktörle | 42,5 | 43,3 |
| Kendi traktörüyle | 8,2 | 16,5 |
| Ortakçıya veren | - | 3,1 |
| Tarlası yok | 5,5 | 3,1 |
| Tarlasını ekmiyor | 6,8 | 29,9 |
| TOPLAM | 100 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tarımda makineleşme konusunda ise yörede oldukça mesafeler kat edilmiştir. Tablo 22’de de görüldüğü gibi geçmişte hayvan gücü ile toprağı işlemek son derece yaygındı. Tarımsal üretimde halkın yüzde 40 yakını hayvan gücünden yararlanırken, yaklaşık yüzde 60’ı traktör kullanmaktaydı. Günümüzde ise hayvan ile tarımsal üretim yüzde 4’e kadar düşmüş durumdadır. Buna karşın traktör kullanımı ise oldukça yaygınlaşmıştır.

1950’li yıllara kadar yörede, tarımsal faaliyetlerde en yaygın kullanılan araç öküzle çekilen karasabanlar ve kağnılardır. Bu yıllarda kullanılmaya başlamış olan at veya katırla çekilen pulluk, takip eden yıllarda hızla yaygınlaşmıştır. Traktörün, yörenin tarım hayatına girişi ise 1970’li yılların sonuna rastlar. Günümüzde toprağı işlemede pulluk ve traktör bir arada kullanılmaktadır. Tahılların hasadı ise büyük ölçüde orakla, tırpanla ve kısmen de biçerdöver ile yapılmaktadır. Arazinin engebeli oluşu, tarlaların çarpık toprak rejimi yüzünden minyatür tarlacılara dönüşmüş olması, ... gibi nedenler yüzünden tarımda biçerdöver kullanımı çok fazla yaygınlaşmamıştır. Bu durum da dikkate alındığında, geniş kapsamlı bir toprak reformu (Chimhowu & Hulme, 2006: 728) ve bu reform kapsamında yapılacak parsel birleştirme uygulamaları, günümüz koşullarında Türkiye açısından daha da önemli hale gelmektedir. Bu düzenlemeler, Türkiye kırsalı genelinde ve yöre özelinde tarımın gelişmesi önündeki engellerden birinin aşılmasının ötesinde birçok önemli toplumsal kazanımı da beraberinde getirecektir.

5.3. Yörede hayvancılık

Hayvancılık Türk toplumunun en eski ekonomik uğraşlarından biridir. Bu uğraş günümüz Türk toplumunda, özellikle de kırsal alanlar için, en önemli ekonomik faaliyetlerden biri olma özelliğini halen korumaktadır. Bununla birlikte ülkemizde hayvancılık alanında verimlilik ve ürün kalitesi konusunda halen alınacak büyük mesafeler bulunmaktadır. Ülkemizde bu sektörde, özellikle de küçük ve orta boy işletmelerde, verimlilik ve ürün kalitesi gelişmiş ülkelerin standartlarının çok altındadır. Kırsal Türkiye’nin geneline ilişkin bu değerlendirme Kavaközü köyü içinde geçerlidir. Hayvancılık bakımından yöre çok önemli bir potansiyele sahiptir. Bununla birlikte, dün olduğu gibi bugün de, bu potansiyelin gereğince değerlendirildiği söylenemez.

Yöre halkının hayvancılıkla konusunda geçmişten günümüze yaşamakta olduğu temel sorunları şöylece özetlenebilir:

1. Meraların bozukluğu: Köy oldukça geniş sayılabilecek otlak ve meralara sahip olmasına rağmen, buralardan bilinçli ve etkin bir şekilde yararlanılamamaktadır. Bu alanlar, uzun yıllardan beridir bilinçsiz ve rastgele kullanıldığı için oldukça kısırlaşmış durumdadır. Yapılacak mera ıslah çalışmaları ve rehberlik faaliyetleri, yörede çok uzun geçmişi olan mera hayvancılığına yeniden hayat verecektir.

2. Mera ve otlaklarda, hayvanlar için yeterli ve sağlıklı su kaynakları bulunmamaktadır: Birçok parazit türünün içinde yaşadığı mevcut su kaynakları, birkaç göl ve pınardan ibaret olup, gerekli hijyen ve sağlık koşullarından yoksundur. Sınırlı sayı ve miktardaki bu su kaynakları günümüzde, kuraklık ve bakımsızlık nedeniyle yok oluşun eşiğine gelmiştir.
3. Dün olduğu gibi bugün de, hayvancılık konusunda halkı bilgilendirip bilinçlendirici hiç bir rehberlik faaliyeti yoktur.
4. Geleneksel üretim metotlarının yaygın olması: Halk modern ve verimli üretim tekniklerinin kullanımı konusunda gerekli bilgiye ve bunları uygulamaya koyacak yeterli kaynağa sahip değildir.
5. Verimsiz hayvan cinslerinin üretimi son derece yaygındır: Yörede, özellikle sığırcılık alanında verimli melez türlere doğru bir yöneliş varsa da, bu durum belli bir plan ve yönlendirmeden uzaktır. Özellikle sığırcılık alanında, geçmişten bugüne verimli melez ırklara yönelme olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. Bu bağlamda yörede et ve süt üretiminde hem verim, hem de kalite konusunda olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Ne var ki pazarlama sorunu nedeniyle, bu verim artışı gelir artışına dönüşmemiştir.
6. Bilinçsiz kullanılan zirai mücadele ilaçları: Tarımsal mücadele ilaçlarının bilinçsizce kullanımı hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle 1980’li yıllarda hızlı bir gelişme gösteren ve yöre için gelecek vaat eden arıcılığı tamamen ortadan kaldırmıştır. Günümüzde ise arıcılık konusunda halkın sahip olduğu bilgi birikimi ve deneyimin yanı sıra, mevcut alt yapı ve donanım da yok oluşun eşiğine gelmiştir.
7. Piyasa koşullarının üretici aleyhinde işlemesi: Öteki tarımsal uğraşlarda olduğu gibi hayvancılık alanında da girdi maliyetleri yüksek, buna karşın verim son derece düşüktür. Günümüzde, Türkiye genelinde olduğu gibi Kavaközü yöresinde verimlilik konusunda olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamış olsa da, her geçen gün üreticinin aleyhine işleyen piyasa koşulları, kırsal Türkiye’nin genelinde hayvancılık sektörünü yok oluşun eşiğine getirmiştir.
8. Dün olduğu gibi bugün de, pazarlama olanaklarının azlığı ve organizasyon eksikliği, hayvancılık ile uğraşanların en büyük sorunlarından biridir.
9. Geçmişte yaşanan kötü deneyimler: Yörede özellikle tavukçuluk, arıcılık ve sığırcılık alanında tanık olunan toplu ölümler, iflas... gibi kötü deneyimler yörede, hayvancılık alanında pazara yönelik üretimi yapılmasının önünde ciddi bir engele dönüşmüştür.

Kavaközü’nde, tarımsal üretimde olduğu gibi hayvancılık alanında da bir çeşitlilik göze çarpar. Bu alanda ilk sırayı et ve süt hayvancılığı alır. Yörenin et ve süt potansiyelini sığır, koyun ve önceden en yaygın hayvancılık türü olan Ankara keçisi oluşturur. Önceden yöre için çok önemli bir gelir ve geçim kaynağı olan Ankara keçisi üretimi günümüzde tamamen durmuştur. Koyun üretimi de eski önemini ve yaygınlığını yitirmiştir. Sığır üretimi alanında ise yöre halen önemli bir potansiyele sahiptir. Ne var ki, iyi cins damızlık kullanımı konusunda halen ciddi sorunlar bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da verim ve kalite halen olması gerekenin oldukça altındadır. Bütün bu etkenler yörede bu uğraş alanını da kârlı bir uğraş olmaktan çıkarmaktadır.

Yöre açısından hayati önemi olan bir başka uğraş da tavukçuluktur. Geçmişte yaşanan önemli sorunlara ve iflaslara rağmen, halk bu alanda önemli bir bilgi birikimine ve köy ise oldukça önemli bir alt yapıya sahiptir. Var olan bu potansiyelin yeniden hayata geçirilebilmesi yöre ekonomisine çok büyük bir canlılık kazandıracaktır.

Arıcılık ve bal üretimi konusunda da yörenin önemli bir potansiyeli, yöre halkının göz ardı edilemeyecek bir bilgi birikimi ve alt yapı donanımı mevcuttur. 1980’li yıllarda, kârlı bir uğraş türü olarak yörenin ekonomik faaliyetleri arasına giren arıcılık, yukarıda sayılan genel nedenlerin de etkisiyle tamamen yok olmuştur. Günümüzde fenni usullerle yapılmış yüzlerce kovan çürümeye terk edilmiş durumdadır.

5.4. Halkın tasarruf alışkanlığı, kredi kullanımı ve kooperatifçilik

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı gibi Kavaközü yöresi çok ciddi ekonomik sorunlar ile boğuşmaktadır. Türkiye kırsalının genelinde olduğu gibi yörede de işsizlik ve yoksulluk çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Ekonomik alanda geçmişten günümüz yaşana gelen bu olumsuz tablo daha kötüleşmektedir. Yöre halkı geçmişte sınırlı da olsa tasarruf yapabilecek durumda iken, günümüzde bırakınız tasarruf yapmayı, karnını zor doyurabilir konuma gelmiştir. Tablo 23’te de görüldüğü gibi 17 yıl öncesinde tasarruf yapabilenlerin oranı yüzde 10’u aşarken, günümüzde yüzde 1’i zor bulmaktadır.

Daha önceki araştırmanın bulgularına göre, yörede tarımsal amaçlı kredi alımı ve bunu amacına uygun kullanımı pek yaygın değildir. Sınırlı sayıda kişi, halk arasında “banka parası”

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

olarak adlandırılan tarım kredisi almakta, alınan bu krediler ise daha çok üretim amaçlı değil, var olan borçları kapatmak için kullanılmaktadır. Artarsa, kalan kısmı da kışlık ihtiyaçlar için harcanmaktadır. İlkbahar ve yaz aylarında ise alınan kredi ve faizinin ödenmesi için çalışılmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu krediyi geri öderken zorlanmakta, çoğunlukla da çevreden borç alarak geri ödeyebilmektedir. Bu borç sarmalı, onlarca yıldır, değişmeden sürüp gitmektedir.

Tablo 23: Yöre Halkının Tasarruf Durumu ve Değerlendirme Şekli

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|---------------------|-------------------------|-------------------------|
| Tasarrufu Yok | 89 | 99 |
| Altın | 4,1 | - |
| Döviz | 1,4 | - |
| Banka mevduatı | 2,7 | 1 |
| Mülk-gayrimenkul | 1,4 | - |
| Motorlu taşıt alımı | 1,4 | - |
| TOPLAM | 100 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 24: Kredi Kullanımı ile İlgili Bulgular

| Kredi Kullanma Durumu | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|-----------------------|----------------------|----------------------|
| Kredi alanlar | 42 | 2,1 |
| Kredi almayanlar | 58 | 97,9 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Günümüzde ise, geçmişte yaşanan olumsuz örnekler de halkı, tarım ve hayvancılık kredisi almak ve üretim amaçlı kullanmak konusunda çekingenliğe itmiş durumdadır (Tablo 24). Yakın geçmişte, tavukçuluk kredisi kullanan birçok üreticinin, et ve yumurta fiyatlarının düşmesi ve salgın hastalıklar yüzünden büyük zarara uğramışlardır. Üreticilerin tamamına yakını aldıkları kredileri geri ödemekte çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Durum bununla da sınırlı kalmamış, üreticilerin büyük bir çoğunluğu iflas etmişlerdir. Günümüzde ise bir zamanlar köyün umut kaynağı durumunda olan tavukçuluk, neredeyse tamamen yok

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

olmuştur. Yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan bu olumsuz tablo, halkın girişimcilik ruhunu da büyük ölçüde köreltmıştır.

Tablo 25: Kredinin Kullanım Amacı ile İlgili Bulgular

| Kredi Kullanma Amacı | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|-------------------------------|----------------------|----------------------|
| Borç Ödemek | 12,3 | 1,0 |
| Günlük ihtiyaçları karşılamak | 13,7 | |
| Bir tanıdığına borç vermek | 4,1 | |
| Tarla ya da hayvan almak | 11 | 1,1 |
| Kredi Kullanmayan | 58,9 | 97,9 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Yeni araştırmanın bulguları ise yaşanan bu olumsuz örneklerin, yani iflas ve icra olaylarının da etkisiyle yöre halkı, tarım ve hayvancılık kredisi almak ve üretim amaçlı kullanmaktan neredeyse tamamen vazgeçmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Tablo 25’te de görüldüğü gibi geçmiş yıllarda halk arasında kredi kullanma eğilimi oldukça yüksek iken günümüzde bu durum yüzde 40’lardan yüzde 2’ye gerilemiştir. Durum bununla da sınırlı kalmamış, kredi kullanan bir iki kişi bile bu krediyi geri öderken büyük zorluklar yaşamaktadır (Tablo 26).

Tablo 26: Alınan Kredilerin Geri Ödenmesi ile İlgili Bulgular

| Krediyi Geri Ödeme Durumu | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|---------------------------|----------------------|----------------------|
| Kolay ödeyenler | 6 | 0 |
| Zorlananlar | 94 | 100 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Öte yandan, geçmişten bugüne yaşanan süreçte, kooperatifçilik konusunda da yörede hiç bir olumlu gelişme kaydedilememiştir. Son yıllarda kooperatif kurma konusunda yapılan bazı girişimler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Oysa iştirakçilerini yöre halkının oluşturacağı ve amacına uygun faaliyet gösterecek olan bir Köy Kalkındırma Kooperatifi yörenin gelişmesinde, günümüz koşullarında bile önemli roller üstlenebilir.

Kooperatifleşme gerçekleştirilirken yörenin ihtiyaçları doğrultusunda şu ayrıntılar dikkate alınmalıdır:

1. Yörenin coğrafi ve iklim koşullarına uygun olarak belirlenen alanlarda, üretimi geliştirmek için üreticiye uygun koşullarda kredi sağlamak.
2. Üreticinin gereksinim duyduğu araç-gereç ve malzemeyi, kâr amacı gütmeksizin sağlamak.
3. Çiftçinin ihtiyaç duyacağı iyi cins tohumluk, gübre, mazot, zirai mücadele ilaçları, ... gibi maddeleri uygun koşullarda temin etmek.
4. Üreticinin hayvancılık alanındaki iyi cins damızlık, ilaç, suni yem gibi ihtiyaçlarını uygun koşullarda karşılamak.
5. Üreticiye, ürünlerini pazarlamada yardımcı olacak pazar olanakları ve pazar kolaylıkları sağlamak.
6. Tanzim satış mağazaları kurarak yöre halkına gıda, giyim, ... gibi ihtiyaç maddelerini ucuz ve kaliteli yollardan sağlaması konusunda yardımcı olmak.
7. Tarım ve hayvancılık alanında köy halkına rehberlik yapmak ve ihtiyaç duyacakları yayınları sağlamak.
8. İlçelere ve Ankara’ya, düzenli olarak ve uygun koşullarda ulaşım olanağı sağlamak.
9. Başarılı ve çalışkan fakat maddi olanakları yetersiz köy çocuklarına öğrenim bursu vermek.
10. Sosyo-kültürel etkinlikler düzenlenmesine ve çevreyi güzelleştirici faaliyetlere öncü olmak.

Daha önceki araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, halkın yüzde doksanından fazlası, böylesi amaçlara hizmet edecek nitelikte bir kooperatifin kurulmasının, yöre için çok yararlı olabileceğini vurgulamışlardır. Günümüzde görüşmelerde ise halk arasında, kooperatifçilik konusundaki girişimlere duyulan kuşkunun oldukça arttığı gözlemlenmiştir. Bu olumsuz tutum değişikliğine yol açan en önemli neden ise hiç kuşkusuz, bu konuda yapılan girişimlerde ortaya çıkan sorunlar ve yaşanan başarısızlıktır.

5.5. Ekonomik hayatta iş bölümü ve kadının yeri

Onlarca yıldır beyinlere kazınmaya çalışanın tersine Türk kültüründe, kadın ile erkek arasında “kaç-göç” yoktur. Toplum yaşamının her bölümünde kadın erkeği ile birlikte ve erkeğinin yanında yer alır. Tarihsel süreçte kadının toplumsal yaşamdan uzak tutulması çabası özellikle kentlilerin bir uygulamasıydı. Kırsal Türkiye’de köy kadını ne toplumsal, ne de

ekonomik yaşamdan ayrı tutulmuştur (Kırby, 2000: 98–99). Geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye kırsalında kadın toplumsal ve ekonomik yaşamın en temel bileşenlerinden biridir. Geçmiş uzun yıllara dayanan gözlemler Kavaközü Köyü için de bu değerlendirmenin geçerliliğinin açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Öte yanan Türkiye kırsalının genelinde olduğu gibi yörede de, kesin hatlarla ayrılmamış olsa da, yaş ve cinsiyet temelli bir iş bölümü gözlemlenir. Ekin biçme, bağ-bahçe işleri, kışlık yiyeceklerin hazırlanması, hayvanların bakımı ve her türlü ev işleri ağırlıklı olarak kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Dün olduğu gibi bugün de kadınlar kendi bağ, bahçe ve ev işlerinden arta kalan zamanlarında, Kirmir Havzası’nda tarım işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bağların ve ağaçların budanması, hayvanların otlatılması gibi işler ağırlıklı olarak evin erkeğinin göreve ve sorumluluk alanına girse de, günümüzde bu durum değişmeye başlamıştır. Alış-veriş ve resmi makamlarla olan ilişkiler, inşaat ve taşımacılık, ... gibi işler ise genellikle erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Öte yandan çok küçük yaşlarda iş hayatına atılmak kırsal Türkiye’de yaşayan çocukların kaderi gibidir. Yörede de çocuklar cinsiyetlerine uygun olarak, anne ya da babalarına işlerinde yardımcı olurlar. Aile içindeki görev dağılımında, yetişkinler de kadınların omuzlarında olan ağır yük, çocuklarda da kız çocuklarının omuzlarına yüklenmiştir. Başta işsizlik ve yoksulluk olmak üzere yaşanan ekonomik zorluklar ve eğitim olanaklarının yetersizliği kız çocuklarını, küçük yaşlarda, ağır koşullar altında çalışmaya zorlamaktadır. İster yazın kavurucu sıcağında isterse kışın dondurucu ayazında hemen her mevsim, Beypazarı Ovası’nda, ilkokul çağındaki kız çocuklarından 60’lı yaşlardaki dul ninelere kadar, her yaş grubundan kadına rastlamak mümkündür. Bununla birlikte bu durumda günümüzde, demografik yapıda yaşanan değişime paralel olarak, önemli bir değişim yaşanmaktadır. Ancak bu değişim niteliksel değil niceliksel boyuttadır.

Dünden bugüne, yörenin toplumsal yapısı içindeki görev dağılımında bayanların aleyhine sürüp giden bu durumun temel nedenini ataerkil aile yapısında aramak gerekir. Erkeğin egemen güç olduğu toplumsal yapı içinde, kadın baskı altında tutulmakta ve emeği erkekler tarafından sömürülmektedir (Bennett, 2004: 148). Bu ataerkil yapı, yörede yaşayan bireylerin belleğinde tarım işlerini kadın işi olarak algılatmayı da başarmıştır. Ancak bu

durum monist bir yaklaşımla yalnızca tek nedene indirgenerek açıklanamaz. Durum biraz daha analiz edildiğinde kadının aleyhine işleyen bu olumsuz sürecin, şu iki temel toplumsal sorunla yakından ilişkili olduğu gerçeği ile karşılaşılır. Birinci neden, erkek egemen kır toplumlarında erkeklerin, böylesi ağır koşullarda çalışma konusunda isteksiz olmalarıdır. En az bunun kadar önemli ikinci bir neden de yine erkek olan iş sahiplerinin, ucuz emek olmaları nedeniyle, kadın işçiyi erkeğe tercih ediyor olmalarıdır.

Kırsal yerleşmelerde iş olanaklarının azlığı ve her geçen gün emek aleyhine kötüleşen koşullar ucuz emek durumundaki kadınların (Pini, 2004), düşük ücret geleneğine ve zor çalışma koşullarına tepkide bulunmasını engellemektedir. Araştırma kapsamında yüz yüze görüşülen kadınların çoğunluğu tarafından, ağız birliği etmişçesine dile getirilen şu cümleler, yaşanan çaresizliği bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir: “... biz bu işi bulduğumuza şükrediyoruz. Yapacak ücretli iş bulamadıkları için yoksulluk içinde kıvranan köyler de var. Zor şartlarda da olsa, kazandığımız bu üç beş kuruş sayesinde elektrik-telefon faturalarını ödeyebiliyoruz. Pazardan bazı ihtiyaçlarımızı alabiliyoruz. Genç kızlar kazandıkları bu paralarla çeyizlerini hazırlayabiliyorlar. Yani akmasa da damlıyor işte. Daha iyi iş imkânları vardı da biz mi çalışmadık? İyi kötü de olsa, geçimimizi sağlamaya çalışıyoruz. Sorarım size bu işler olmasaydı, geçimimizi nasıl sağlayacaktık...”

Dün olduğu gibi bugün de ülke genelinde tarım işçilerine yönelik örgütlenme eksiklikleri, onları tamamen taşımacının ve ağanın olmayan insafına mahkûm etmektedir. Bu durumdan yöre halkı da kendi payına düşeni almaktadır. Bu kesimdeki iş sahipleri, işlerinde erkek işçi kullanımının daha verimli ve kârlı olacağına inandırılıp, erkeklere de bu türden işlere karşı olan tutumlarını değiştirme konusunda ikna edici eğitimler verilmedikçe, ya da yeni iş sahaları açılmadıkça, kırsal Türkiye kadını zor koşullar altında çalışması ve sömürülmesi, bir kısır döngü gibi sürüp gidecektir.

5.6. Köylü işine yabancılaşmaktadır

Özellikle 1980’li yıllardan bugüne tarımsal alanda, çok ağır çalışma koşullarına ve yapılan işlerin zorluğuna rağmen, elde edilen verimlilik ve gelir son derece düşük hatta maliyetin de altında kalmaktadır. Her geçen gün artan girdi maliyetlerine rağmen, ürün fiyatları neredeyse yerinde saymaktadır. Bu durum kırsal alanlarda yaşayan insanları yaptığı

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

işten büyük ölçüde soğutmaktadır. Günümüzde, çoğunluğu küçük, bir bölümü de orta ölçekli üretici durumundaki Türk köylüsü, işini severek değil de zorunluluk ve çaresizliklerden dolayı yapar hale gelmiştir.

Kırsal Türkiye’de bu konuda yaşanan değişime ışık tutabilmek amacıyla, küçük bir örneklem üzerinde de olsa, konu yeniden araştırılmıştır. Aynı örneklem üzerinde, on yedi yıl ara ile gerçekleştirilen her iki çalışmada da yüz yüze görüşülen bireyler, “son yıllarda verimlilik ve kârlılık konusunda durumun her geçen gün daha da kötüye gittiğini, zamanın köylünün aleyhine işlediğini” özellikle vurgulamışlardır. Yaptığı iş ve uğraş, daha önceleri kendisi için çok büyük bir anlam ve değere taşır iken, günümüzde bu anlam ve önemini kaybetmiştir. Köylü yaptığı işe eskiden baktığı gözle bakmamakta, eskiden atfettiği anlam ve önemi yüklememektedir. Bu durumu, sosyoloji biliminin terminolojisi ile dile getirecek olursak, “Türk köylüsü, işine yabancılaşmıştır” (Kızılcılık, 1992: 451–452). Aynı köyde on yedi yıl ara ile gerçekleştirilen iki araştırmanın bulguları arasındaki çarpıcı farklar, bu yabancılaşmanın her geçen gün daha da arttığını gözler önüne sermektedir.

Tablo 27: Yörede Halkın Tarımla Uğraşma Nedenleri

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|--|-------------------------|-------------------------|
| Arazinin boş kalmaması için | 11 | 19,6 |
| Başka iş olanaklarının yokluğu | 40 | 20,6 |
| Hayvanların yem ihtiyacını karşılamak için | 37 | 27,8 |
| Çiftçilik kârlı bir uğraş olduğu için | 1 | 2,1 |
| Tarımla uğraşmıyor | 11 | 29,9 |
| TOPLAM | 100 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Tablo 27’de de görüldüğü gibi, her iki araştırmanın da bulguları, halkın tarımla uğraşmasının ana nedeni olarak, yapacak başka bir işinin olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bir başka anlatımla, yöre halkı zorunluluk ya da çaresizlikten dolayı tarımla uğraşmaktadır. “Arazimin boş kalmaması için tarım yapıyorum” şeklindeki cevap da, çalışmanın başında, ortaya konan “Kavaközü köylüsünün tarımla uğraşmasının başlıca nedenlerinden biri, başka bir iş yapma seçeneği olmamasıdır” şeklindeki hipotezi

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

doğrulamaktadır. Ayrıca “hayvanlarımın ihtiyacı olan yem ve samanı karşılamak için tarım yapıyorum” cevabı da bu zorunluluğu daha açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu yöndeki bulgular da “çaresizlik ya da seçeneksizlik” konusundaki değerlendirmeyi destekler bir bulgu olarak değerlendirilmelidir. Daha açık bir anlatımla halkın yüzde 98’e yakını, çiftçilik kârlı bir uğraş olduğu için değil, zorunluluklardan dolayı çiftçilik yapmaktadır.

Tablo 28’de sergilenen bulgular da “yöre halkı işine yabancılaşmıştır” varsayımını doğrular niteliktedir. Bu bulgular yöre halkının büyük çoğunluğunun, çocuğunun tarımla uğraşmasını istemediğini açık bir şekilde göstermektedir. Her iki tablo arasında gözlemlenen farklar aslında, dünden bugüne kırsal Türkiye’de yaşanan gerçekleri özetler niteliktedir. Tablo’da, sonraki araştırmada çocuğunun tarımla uğraşmasını isteyenlerin oranındaki artış dikkat çekicidir. Bununla birlikte bulgular günümüzde de, yaptığı işe ve emeğine yabancılaşmış durumda bulunan yöre halkının çok büyük bir çoğunluğu, çocuğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşmasını istememektedir.

Tablo 28: Yöre Halkının Çocuğunun da Tarımla Uğraşması Konusundaki Değerlendirmeleri

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|---------------------------------------|-------------------------|-------------------------|
| Çocuğumun Tarımla Uğraşmasını İsterim | 4,1 | 9,3 |
| Çocuğumun Tarımla Uğraşmasını İstemem | 93,2 | 90,7 |
| Fikrim Yok | 2,8 | - |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Konuya daha bir açıklık getirebilmek amacıyla, araştırma kapsamında görüşülen kişilere çocuğunun çiftçi olmasını istememe nedenleri de soruldu. Bulgular, ekonomik koşulları her geçen gün zorlaşan kırsal Türkiye halkı için, eğitimin halen bir umut kapısı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle halk, sahip olduğu kıt olanakları çocuklarının eğitimi için seferber etme eğilimindedir. Tablo 29’da da görüldüğü gibi, yöre halkının üçte ikisi çocuklarının okumasını, yani iyi bir gelir getirecek meslek sahibi olabilecek kadar eğitim görmelerini istemektedir. Ne var ki olanaksızlıklar ve kırsal yerleşmelerdeki eğitim alt yapısının yetersizliği, çoğunlukla bu beklentilerin bir hayalden öteye gitmesini engellemektedir. Bunun dışında, halkın çocuğunun çiftçi olmasını istememesinin bir başka

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

nedeni de, onların tanımlamasıyla “çiftçiliğin kazancı olmayan, zor bir uğraş olmasıdır. “Günümüzde çiftçiliğin artık bittiğini, tarımsal uğraşın bir geleceğinin olmadığını” söyleyenlerin oranı da oldukça yüksektir. Arazi yetersizliği ve sulama suyu olanaksızlıkları ise çiftçiyi mesleğinden soğutan öteki nedenlerdir.

Tablo 29: Yöre Halkının Çocuğunun da Çiftçi Olmasını İstememe Nedenleri

| | 2009 Araştırması (%) |
|---|----------------------|
| Okumasını isterim | 66,3 |
| Çiftçilik kazancı olmayan zor bir uğraş | 16,3 |
| Geleceği yok, çiftçilik bitti | 10,5 |
| Çiftçilik ağır iş | 4,7 |
| Yeterli arazim yok | 1,2 |
| Sulama olanağı olmadığından geliri az | 1,2 |
| TOPLAM | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Öte yandan, çocuğunun da çiftçi olmasını isteyenlerin oranı yüze 10’u bile bulmamaktadır. Konuyu ayrıntılandırabilmek için bu kişilere, çocuğunun çiftçi olmasını istemesinin altında yatan nedenlere ilişkin açık uçlu sorular da yöneltildi. Sorulara alınan yanıtlar son derece çarpıcıdır. Tablo 30’da görüldüğü gibi, çocuğunun da kendisi gibi çiftçi olmasını isteyenlerin ortaya sürdükleri temel gerekçe aslında, önemli bir durum saptaması niteliğindedir. Tarım ile uğraşan nüfusun her geçen gün azalması, hiç de uzak olmayan bir gelecekte ciddi gıda sıkıntılarını da beraberinde getirecektir. Son yıllarda dünya genelinde ve ülkemizde yaşanan “buğday”, “pirinç” krizleri ve spekülasyonları hatırlandığında, durumun ciddiyeti daha bir netlik kazanır.

Ayrıca, tarımla uğraşmanın kârlılığı ile ilgili bulgular da, “Türkiye’de küçük ölçekli tarım ve hayvancılık, kârlı bir uğraş olmak özelliğini yitirmiştir” şeklindeki saptamaları doğrular niteliktedir. Yapılan araştırmalarda, yöre halkının hemen tamamı, tarım ve hayvancılığın genelde kârlı bir uğraş alanı olmadığını belirtmişlerdir. Durumu 10–15 yıllık yakın geçmişi dikkate alarak değerlendirmeleri istendiğinde ise görüşülen bireylerin yüzde 70’e yakını, tarımın eskiden daha kârlı olduğunu vurgulamışlardır (Tablo 31). Görünen odur ki, zaman faktörü kârlılık konusunda çiftçinin aleyhine işlemiştir. Tablo 31’de sergilenen

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

verilerden de kolaylıkla çıkarılabileceği gibi, çiftçinin aleyhine işleyen bu süreç günümüzde de sürmektedir.

Tablo 30: Yöre Halkının Çocuğunun da Çiftçi Olmasını İsteme Nedenleri

| | 2009 Araştırması | |
|---|------------------|---------------|
| | Yüzde | Geçerli Yüzde |
| Güzel uğraş alanı | 1,0 | 12,5 |
| Zorunluluktan, bir işi olsun diye | 2,1 | 25,0 |
| Milleti kim besleyecek - tarım ile uğraşan nüfus azalıyor | 3,1 | 37,5 |
| Çocuklarımızın yanımızda olmaları için | 2,1 | 25,0 |
| Çocuklarının çiftçi olmasını istemiyor | 91,8 | - |
| TOPLAM | 100,0 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Tablo 31: Yöre Halkının Tarımda Kârlılık Konusundaki Değerlendirmesi

| | 1992 | 2009 |
|--|-----------------|-----------------|
| | Araştırması (%) | Araştırması (%) |
| Eskiden Daha Kârlıydı | 26 | 70,1 |
| Şimdi Daha Kârlı | 16,5 | 17,5 |
| Geçmiş ile Günümüz Arasında Pek Bir Fark Yok | 57,5 | 12,4 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Kaynak: Araştırmacının 1987–1992 ve 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmaların Bulguları.

Kavaközü Köyü’nde yapılan araştırmalardan ve öteki birçok köyde de yapılan gözlemlerden hareketle, küçük ölçekli tarım ve hayvancılık alanında verimlilik ve kârlılık konusunda bir çan eğrisi gerçeği yaşandığı söylenebilir. Bu alanlarda kaydedilen bilimsel ve teknik gelişmelerin yörede, üretimde uygulamaya konması, belli bir noktaya kadar verimlilik ve kârlılık konusunda katkı sağlamış, belli bir doyum noktasından sonra ise bu katkı negatife dönüşmüştür. Bu olumsuz değişimde ise, mazot, gübre, ilaç, iyi cins tohum, iyi cins damızlık, suni yem gibi temel girdilerin fiyatlarında yıllardır yaşanan hızlı artışlar en büyük rolü oynamaktadır. Bütün bu saptamalardan hareketle, sanayileşmenin Anadolu insanının ekonomik koşullarında dramatik değişikliklere yol açmadığını söylemek, aşırı bir genelleme olmasa gerek.

5.7. Kavaközü Köyü kalkındırılabilir mi?

Daha önce de vurgulandığı gibi toplum kalkınması sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmemiş toplulukları, her açıdan çağın gereklerine uygun bir yaşam düzeyine ulaştırabilmek hedefi doğrultusunda girilen planlı ve organize faaliyetleri içermektedir. Bu hedefte başarıya ulaşabilmek için yapılacak etkinliklerde halkın ilgili ve istekli oluşunun yanı sıra devletin de yardım ve desteği gerekmektedir. Sahip olunan potansiyeli harekete geçirip, var olan kaynakların daha rasyonel, etkin ve üretken kullanımı, kalkınma yönündeki hedeflerin temelini oluşturur. Mevcut kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda ise yeni kaynaklar eklenip, olanakların geliştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelebilir.

Bu açıklamalar doğrultusunda “Kavaközü Köyü kalkındırılabilir mi?” sorusuna, olduğu gibi bugün de verilebilecek en doğru yanıtın “evet” olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Bunu gerçekleştirebilmenin en iyi yolu, yörenin tarım ve hayvancılık alanında sahip olduğu potansiyellerin geliştirilerek, yörenin ve Türk toplumunun ortak kullanımına sunabilmekten geçer.

Tarımsal alanda ilk akla gelecek olan ürün hiç kuşkusuz üzüm olmalıdır. Yörede çok eski bir geçmişe sahip olan bağcılık ve ürünleri köyün makûs talihinin yenilmesinde dinamo işlevi üstlenebilir. İklim, yükselti ve toprak özellikleri ile de yakından ilişkili olarak yörede çok çeşitli ve son derece lezzetli üzümler üretilebilmektedir. Halk da bu konuda yabana atılmayacak bir deneyime sahiptir. Bu potansiyel sağlanacak teşvik ve destekler ile geliştirildiğinde bağcılık yöre halkı için yeniden bir kazanç kapısına dönüşebilir. Özellikle de doğal yollar ile pekmez ve sirke üretimi markalaştırılabilir. Buna ek olarak yörede yetiştirilen üzüm yapraklarından belki de Türkiye’nin en lezzetli yaprak sarması-dolması yapılabildiği gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca yetiştirilen üzümlerin şarapçılık sektöründe değerlendirilmesi olanakları da dikkate alınmalıdır.

Yöre açısından endüstriyel değeri olabilecek ürünler arasında ceviz, badem, Antep fıstığı ve hatta fındığı da gözden uzak tutmamak gerekir. Yöre özellikle ceviz ve badem yetiştiriciliği konusunda son derece önemli bir potansiyele sahiptir. Fındık ve Antep fıstığı üretimi denemeleri de umut verici sonuçlar vermiştir.

Sebzecilik konusunda da yöre yabana atılmayacak bir potansiyele sahiptir. Arazi engebeli ve sınırlı olsa da, özellikle “organik tarım” (Sanders, 2006) konusunda Kavaközü Köyü ve civar köyler önemli bir üretim merkezine dönüştürülebilir. Verim düşüklüğü, kuraklık, maliyet yüksekliği gibi nedenlerden dolayı arazilerin önemli bir kısmı, uzun yıllardan beri ekilip dikilmemektedir. Yüksek maliyet nedeniyle ilaçlama ve suni gübre kullanımı da iyice azalmış durumdadır. Bu durum, organik tarımın geliştirilmesi için ciddi olanaklar sunabilir.

Hayvancılık alanında ise özellikle tavukçuluk ve arıcılık seçenekleri ön plana çıkarılmalıdır. Daha önce de vurgulandığı gibi özellikle et ve yumurta tavukçuluğu konusunda yöre son derece önemli bir potansiyele, yöre halkı da yabana atılmayacak büyüklükte deneyime sahiptir. Etkin organizasyon ve rehberlik faaliyetleri ile bu potansiyel yeniden canlandırılabilir. Buna ek olarak arıcılık konusunda da yörenin geçmişte son derece başarılı deneyimleri olmuştur. Değişen piyasa koşulları ve öteki nedenlerden dolayı şu an yörede bir tek kovana bile rastlamak mümkün değildir. Piyasa koşulları iyileştirilip, halk teşvik edildiğinde arıcılık ve bal üretimi alanında da önemli gelişmeler kaydedilebilir. Bu bağlamda köyün kuzeyindeki bozuk meralıkların ıslah edilmesi ve ağaçlandırılması sayesinde, arıcılığın yörede kısa sürede gelişebileceği düşünülmektedir.

Tarım ve hayvancılığa ek olarak “Eko turizm” (Che, 2006) de yöre açısından oldukça önemli kalkınma potansiyelleri (Sigfredo vd, 2004) sunabilir. Özellikle Beypazarı’na yönelik gerçekleştirilen tarih ve kültür turları kapsamına Güdül ve civarının, bu bağlamda da Kavaközü’nün tarihsel ve doğal zenginlikleri de dâhil edilebilirse, yörenin kısa sürede bir refah üçgenine dönüşmesi hiç de uzak bir olasılık değildir.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tablo 32: Kavaközü Kalkındırılabilir mi?

| | 1992 Araştırması (%) | 2009 Araştırması (%) |
|------------|----------------------|----------------------|
| Evet | 91,8 | 74,2 |
| Hayır | 4,1 | 22,7 |
| Fikrim yok | 4,1 | 3,1 |
| Toplam | 100,0 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Tablo 32’de de görüldüğü gibi yöre halkı da yörenin kalkındırılabilmesine olan inancını korumaktadır. Bununla birlikte bu inanç her geçen gün azalmaktadır. Bu olumsuz gidişatta tarım sektöründe kötüleşen koşulların yanı sıra, yörenin nüfus yapısında yaşanan değişim de oldukça etkili olmaktadır.

Yörenin kalkındırılabilmesine olan inancın, azalarak da olsa, sürmesi yörede bu amaç doğrultusunda girişilebilecek etkinlikler için gerekli sosyal-psikolojik iklimin varlığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Başka bir anlatımla, her şeye rağmen yöre halkı kalkındırılabilmeye yönelik umutlarını korumaktadır. Bu durumda işe iyi bir planlama ile başlanmalıdır. Yörenin potansiyelleri ve ülke koşulları çok iyi analiz edilerek, harekete geçirilecek öncelikli kaynaklar belirlenmelidir. Bu konuda yörenin tarımsal potansiyeline ilişkin önceki bölümlerde tartışılan konular yol gösterici olacaktır.

Tablo 33: Kavaközü Nasıl Kalkındırılabilir

| | Frekans | Yüzde |
|---|---------|-------|
| Bilgi ve kaynak yardımı ile | 1 | 1,0 |
| Çok çalışarak | 7 | 7,2 |
| Su (içme-sulama) sorunları çözülerek | 7 | 7,2 |
| Devletin yeterli destek ve yardımı ile | 48 | 49,5 |
| Hak ettiği önem verilerek | 1 | 1,0 |
| Meslek edindirme kursları-işsizlik sorunun çözümü | 2 | 2,1 |
| Köylü ve devlet iş birliği ile | 6 | 6,2 |
| Çalışacak iş alanları yaratarak | 1 | 1,0 |
| Kalkındırılmaz-fikri yok | 24 | 24,7 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Yapılacak ayrıntılı analizden sonra, mevcut kaynaklardan hangisinin ya da hangilerinin ön plana çıkarılacağına karar verilmelidir. Ardından da çabalar bu alanlarda yoğunlaştırılmalıdır. Bu konuda başarıya ulaşabilmede merkezi otoritenin finans, bilgi, planlama ve idari desteği hayati önem taşımaktadır. Tablo 33’te de görüldüğü gibi halk da bu durumun farkındadır. Çünkü çok yönlü bir planlama ve koordinasyon olmadan, sağlanacak üretim artışının pek fazla bir anlam taşımayacağını en iyi onlar bilmektedir. Zira 70–80 kuruşa mal ettikleri sütü, “hiç yoktan iyidir” düşüncesiyle seyyar sütçülere 45–50 kuruşa satabilmenin bile bir şans olduğunu; ya da “elde edeceğim ürün hasat masrafını bile karşılamaya yetmez” kaygısıyla ürettiği ekini biçmeden hayvanlarını doğrudan içine salmanın ne anlama geldiğini; ürün bolluğu nedeniyle bir önceki yılın yarısına bile satamayacağı, maliyeti bile karşılayamayacağı için ürettiklerini tarlada-bahçede, olduğu gibi hasat etmeden bırakmanın umutsuzluğunu onlardan daha iyi hiç kimse bilemez.

Yörenin kalkındırılabilmesinde, devlet-köylü işbirliğine inananlar da eklendiğinde, halkın yaklaşık dörtte üçü merkezi otoritenin ateşleyeceği kıvılcımı beklemektedir denilebilir. Girişilecek çabalarda yöre halkının çok çalışması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ancak uzun yıllardan beridir yaşanan içme-sulama suyu sorununun çözümü de kalkınma yolundaki çabalarda nirengi noktası olacaktır.

Tablo 34: Kavaközü Niçin Kalkındırılmaz?

| | Frekans | Yüzde |
|---|---------|-------|
| Kaynakları-iş olanakları yetersiz | 8 | 40,0 |
| Geç kalındı | 1 | 5,0 |
| Göç nedeniyle köyde yaşayan insan kalmadı | 1 | 5,0 |
| Kurak ve sulama imkânı yok | 6 | 30,0 |
| Köyde genç nüfus kalmadı | 3 | 15,0 |
| Birlik beraberlik yok | 1 | 5,0 |
| Toplam | 97 | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Öte yandan, yörenin kalkındırılmasının zor ya da olanaksız olduğuna inananların ileri sürdükleri gerekçeler de, yörenin gerçeklerini anlamak açısından son derece büyük önem taşımaktadır. Tablo 34’te de görüldüğü gibi bu gerekçeler, hiç de yabana atılacak türden

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

değildir. İleri sürülen gerekçeler günümüzde, yalnızca yörede değil, Türkiye kırsalı genelinde var olan durumun sosyolojik bir fotoğrafını ortaya koymaktadır.

Tablo 35: Yöre Halkının Kavaközü Köyü’nde Yaşamaktan Memnuniyet Durumu

| | 2009 Araştırması (%) |
|------------------|----------------------|
| Çok memnun | 6,2 |
| Memnun | 70,1 |
| Kararsız | 7,2 |
| Memnun değil | 12,4 |
| Hiç memnun değil | 4,1 |
| TOPLAM | 100,0 |

Kaynak: Araştırmacının 2007–2009 yıllarında Yörede Gerçekleştirdiği Araştırmanın Bulguları.

Daha önce de değinildiği gibi, ülkemizde yaşanan birçok toplumsal sorunun temelinde insanları doğdukları yerde doyuramamak, insanca yaşatamamak gerçeği yatmaktadır. Kırsal Türkiye gerçekleri dikkate alınarak girişilecek toplum kalkınması (kırsal kalkınma) çabalarının yaratacağı sosyal faydanın önemi de bu saptamada gizlidir. Sosyal-ekonomik açıdan köy ile kent arasındaki gelişmişlik farkının artması, birçok sosyal sorunu tetikleyen köy-kent ikilemini yaratmıştır. Bu çelişki ise kırsal kesimde yaşayan insanlar için köylerin iticiliğini arttırmış, kentleri ise yalancı bir çekim merkezi haline getirmiştir. Bu durumda kırdan kente göç artmış, bu gerçeğe yakından ilişkili birçok toplumsal sorun da kronik hale gelmiştir.

Kısaca, insanları yaşadıkları yerde doyurulabilme, insanca yaşatabilme hedefi güden toplum kalkınması çalışmaları, birçok sosyal sorununun çözümünü kolaylaştırıcı zemin hazırlayacaktır. Konu bu boyutları dikkate alınarak, Kavaközü yöresi özelinde incelendiğinde bulgular halkın büyük çoğunluğunun yaşamlarını köylerinde sürdürme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Tablo 35’te de görüldüğü gibi, içinde bulunduğu zor koşullara ve yaşadığı sosyal-ekonomik sorunlara rağmen yöre halkı, köyünde yaşıyor olmaktan son derece mutludur. Bu veriler bir bakıma halkın köyünde yaşama istek ve gönüllülüğünün de açık bir göstergesidir. Kırsal kesimlerde yaşayan halkın sorunlarını, tamamen ortadan kaldırmasa bile, bir nebze de olsun azaltacak, onlara birazcık nefes aldıracak girişimler, göç sorununun ve

onun beraberinde getirdiği öteki sorunların çözümüne de oldukça büyük katkılar sağlayacağını gözden uzak tutmamak gerekir.

Genel değerlendirme ve sonuç

Toplumumuzun uzun yıllardan beridir içinde yaşadığı açmazlardan bir tanesi de köy-kent ikilemidir. Her geçen gün, sosyal-ekonomik açıdan köy ile kent arasındaki gelişmişlik farkı daha da açılmaktadır. Bu çelişki köylerin iticiliğini arttırmakta, şehirlerin ise yalancı bir çekim merkezi olma özelliğini daha da pekiştirmektedir. Bütün bunlar köyden kente göçü hızlandırmakta, bu gerçeğe yakından ilişkili birçok toplumsal sorunu da içinden çıkılması güç bir hale dönüştürmektedir.

Toplum kalkınması ya da kırsal kalkınma sorunu, uzun yıllardan beridir dikkat çeken bir konu olmakla birlikte özellikle günümüzde, Türk toplumu açısından üzerinde önemle ve acilen durulması gereken bir sorun haline gelmiştir. Yaşananlar, Türk toplumunun gecekondulaşma, kentlileşememe, marjinalleşme, suç olaylarındaki hızlı artış... gibi bir çok önemli toplumsal sorunun temelinde kırsal geri kalmışlık sorununun yattığını açıkça gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, kırsal geri kalmışlık sorununa kalıcı çözümler getirmeden öteki birçok toplumsal soruna da gerçekçi çözümler üretilmeyeceği yadsınamaz bir gerçektir.

Söz konusu sorunlara gerçekçi çözümler üretilemeyişinin altında yatan en önemli etken, sorunun çözümüne yönelik samimi ilginin olmadığı gerçeğidir. Buna ek olarak, sorunların tespiti ve çözümüne yönelik olarak “Halk-Sosyolog-Devlet” üçlüsünden oluşan sacayağının, dün olduğu gibi bugün de tesis edilememiş olması ise bir başka önemli faktördür.

Kırsal Türkiye’nin yaşadığı sorunların çözümüne ilişkin zaman içinde niceliksel bazı gelişmeler yaşanmış olsa da, halen niteliksel ve kalıcı çözümler üretilmemiştir. Aynı değerlendirme Kavaközü yöresi için de geçerlidir. Her iki araştırmanın (1992 ve 2009) bulguları dikkatlice incelendiğinde incelenen 17 yıllık süreçte yörenin sorunlarında, nicel boyutta bazı değişimler yaşanmış olsa da, niteliksel olarak önemli gelişmelerin yaşanmadığı gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Aşağıda özetlenen bulgular, araştırma kapsamında Kavaközü

yöresine ilişkin olarak tespit edilen sorunların, kırsal Türkiye’nin genelinde yaşanan sorunlar olduğu su götürmez bir gerçektir:

1. Halkın gelir düzeyi son derece düşüktür. Bu kesimin ortalama gelir durumu, yoksulluk sınırının değil, açlık sınırının da altındadır.
2. Beslenme şekli son derece zayıf ve yetersizdir.
3. Yaşam kalitesi ve standartları asgarinin de altındadır.
4. Kronik işsizlik son derece yaygın olup, bu konuda durum her geçen gün daha da kötüye gitmektedir.
5. Halkın önemli bir bölümü halen sosyal güvenceden yoksundur.
6. Üretim ağırlıklı olarak geleneksel yöntemlerle yapılmakta olup, tarım ve hayvancılık alanında yeterli rehberlik hizmeti yoktur.
7. Meralardan düzenli bir şekilde ve gerektiğinde yararlanılamamaktadır.
8. Ürünlerde maliyet-fiyat dengesi üreticinin aleyhine bozulmuştur. Üretim girdilerinin maliyetleri her geçen gün artmakla birlikte, ürün fiyatları bu artışların çok altında kalmaktadır.
9. Sulama suyu ve alt yapı olanaksızlıkları yüzünden sulu tarım yeterince yapılamamaktadır.
10. İçme suyu yetersiz ve gerekli sağlık koşullarından yoksundur.
11. Yollar bozuk ve yetersizdir. Son yıllarda yol konusunda bazı adımlar atılmış olması rağmen bu sorun henüz çözülememiştir.
12. Sağlık ocağı yoktur.
13. Halk arasında batıl inanış ve hurafeler son derece yaygındır.

Üçüncü bin yılın ilk on yılını tamamlamak üzere olduğumuz bu günlerde, köylerimizin sosyal ve ekonomik kaynaklarının son derece kıt ve sınırlı olduğu gerçeği yadsınamaz bir realite. Bununla birlikte kaynak yetersizliği, geri kalmışlığa bir gerekçe olarak gösterilemez. Asıl sorun kaynakların yetersizliği değil, var olan kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmayışıdır. Israrla vurgulamak gerekir ki, genel olarak Türkiye kırsalının ve Kavaközü yöresinin, mevcut kaynakları rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılmaya başlandığında; akılcı bir yapılanma ile “Halk-Sosyolog-Devlet” üçlüsünden oluşan sacayağı tesis edilip, kararlılıkla ve samimiyetle sorunların üzerine gidildiğinde, Türkiye’de kırsal kalkınma sorununun ve bu bağlamda da Kavaközü Köyü’nün sorunlarının, uzun olmayan bir süreç içinde çözülebileceğinden kuşku duyulmamalıdır.

Sonuç olarak, kırsal Türkiye’nin makûs talihini yenme yolunda atılacak ilk adım: kırsal kalkınma ya da toplum kalkınması şeklinde de tanımlanan bir sorunun varlığının kabul edilmesidir. İkinci olmazsa olmaz ön koşul ise, sorunun çözümüne yönelik olarak kararlı bir siyasi irade ve devlet desteğidir. Üçüncü ve belki de en önemli ön koşul ise, sorunların belirlenmesi ve çözümü sürecinde alanında uzman köy sosyologlarının etkin bir rol üstlenmesidir (Schiavonir, 2005; Beaulieu, 2005).

Bu ön koşullar yerine getirildikten sonra öncelikli olarak, yöresel gerçekler araştırılıp yerel sorunlar ve kalkınma dinamikleri uzman sosyologlarca belirlenmelidir. Bu sorunların altında yatan etkenleri belirleyip, yöre gerçekleri ile örtüşen çözüm yollarını ortaya koymak görevi de yine sosyologlara düşmektedir. Bütün bunları yaparken de yöre halkı olup bitenler konusunda bilgilendirilip bilinçlendirilerek, halk da değişim arzusu uyandırılmalıdır. Ardından da, yörenin kendi içsel dinamiklerine uygun bir kalkındırma planı hazırlanmalıdır. Bütün bunlar ise ancak ve ancak alanında iyi yetişmiş sosyologlarca gerçekleştirilebilir.

Hazırlanan plan da, devletin otorite ve mali desteğiyle ve sosyologların koordinatörlüğünde uygulamaya konulmalıdır. Bu temel unsurlar dikkate alınmaksızın yapılacak girişimlerden kalıcı ve etkin çözümler beklemek ise fazla hayalperestlik olacaktır. Celal Bayar’ın yaklaşık 70 öncesinde vurguladığı gibi “... eğer çiftçi hâlâ ümitsiz bir şekilde çalışmakta ise, vaziyetini ıslah hususundaki gayretinde köylüye ümit vermek, devlete düşen birinci ve büyük vazifedir” (Tütengil, 1983: 64).

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Kaynaklar

- ARSLAN, D. A.** (2005), “Kırsal kalkınmada bir Türkiye gerçeği: Kavaközü Köyü’nden görünüm”, *Türk Tarım – Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 165, Eylül-Ekim 2005, ss.: 58-63.
- ARSLAN, D. A.** (2004), “Bir Ankara Köyü (Kavaközü’nün) Sosyolojik İncelemesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, ss. 53-70.
- ARSLAN, D. A.** (2003), “Bir Köy Sosyolojisi Çalışması: Kavaközü Köyü’nün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Sorunları”, *Sosyal Bilimler Dergisi (Osmangazi Üniversitesi)*, Cilt: 4, Sayı: 1ss. 1-26.
- ARSLAN, D. A.** (1992), *Kalkınma Dönemecinde Kavaközü*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, (Lisans Tezi).
- BEAULIEU, L.J.** (2005), “Breaking Walls, Building Bridges: Expanding the Presence and Relevance of Rural Sociology”, *Rural Sociology*, v. 70, n. 1, pp. 1–27.
- BENNETT, K.** (2004), “A Time For Change? Patriarchy, the Former Coalfields and Family Farming”, *Sociologia Ruralis*, v. 44, n. 2, pp. 147–166.
- BROWN, D.L. et all.** (2005), “Post Socialist Restructuring and Population Redistribution in Hungary”, *Rural Sociology*, v. 70, n. 3, pp. 336-359.
- BURTON, R.J.F.** (2004), “Seeing Through the Good Farmer’s’ Eyes: Towards Developing an Understanding of the Social Symbolic Value of Productivist Behaviour”, *Sociologia Ruralis*, v. 44, n. 2, pp. 195–215.
- CHE, D.** (2006), “Developing Ecotourism in First World, Resource-Dependent Areas”, *Geoforum*, 37/2, pp. 212-226.
- CHIMHOWU, A. & Hulme, D.** (2006), “Livelihood Dynamics in Planned and Spontaneous Resettlement in Zimbabwe: Converging and Vulnerable”, *World Development*, v. 34, n. 4, pp. 728-750.
- GILBERT, N.** (1993), *Analysing Tabular Data*, London: UCL.
- HEALEY, J. F.** (1993), *Statistics: A Tool For Social Research*, California: Wadsworth.
- KIRBY, F.** (2000), *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, Ankara: Güldikeni Yayınları.
- KIZILÇELİK, S. ve ERJEM, Y.** (1992), *Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Konya: Göksu M.
- PINI, B.** (2004), “On Being a Nice Girl and an Academic Feminist: Using Reflexivity in Rural Social Research”, *Journal of Rural Studies*, v. 20, n. 2, pp. 169–179.
- SANDERS, R.** (2006), “A Market Road to Sustainable Agriculture? Ecological Agriculture, Green Food and Organic Agriculture in China”, *Development and Change*, 37/1, pp. 201-226.
- SCHIAVONIR, G.** (2005), “The Expert and the Town: The organization of Rural Development in Missions”, *Desarrollo Economico-Revista de Ciencias Sociales*, 45/179, pp. 435-453.
- SENCER, M.** (1989), *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Yayınları.

Arslan, D. A. (2010). Kırsal Türkiye’de değişmeyen tek şey yoksulluk: 17 yıl öncesi ve sonrası ile Ankara-Güdül Kavaközü Köyü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

SIGFREDO, F. et all. (2004), “Forest Externalities, Demography and Rural Development in Inland Spain”, *Forest Policy and Economics*, v. 8, n. 2, pp. 109-122.

SPANO, R. & Nagy, S. (2005), “Social Guardianship and Social Isolation: An Application and Extension of Lifestyle: Routine Activities Theory to Rural Adolescents”, *Rural Sociology*, v. 70, n. 3, pp. 414–437.

STOCKDALE, A. (2004), “Rural Out-Migration: Community Consequences and Individual Migrant Experiences”, *Sociologia Ruralis*, v. 44, n. 2, pp. 168-193.

TARIM ve Köyışleri Bakanlığı (2008), *Tarım, Sanayi ve Kırsal Kalkınma Sözlüğü*, http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane2/sozluk/anasayfa.htm&curdir=\sanal_kutuphane2\sozluk&fl=tarim_sanayi.htm, 13.09.2008.

TÜİK (2009-a), 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı, Ankara: TÜİK.

TÜİK (2009-b), 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı, Ankara: TÜİK.

TÜTENGİL, C. O. (1983), *100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

YASA, İ. (1969), *25 Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü: Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

YASA, İ. (1955), *Hasanoğlan Köyü’nün İctimai-İktisadi Yapısı*, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.